# ORTODOKSiA

## AHLÂKÎ VE DİNÎ RESALE

İMTİYAZ SAHİBİ: HRİSTOPOLİS MİTROPOLİTİ
MELETİOS LUKAKİS

MAHAL İDARE FENER
RUM PATRİKHANESİ

# ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

## ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΦΑΝΑΡΙΟΝ

ΕΤΟΣ Θ' ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1934 ΤΕΥΧΟΣ 107

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ



Τύποις «Φαζιλὲτ»

ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ Μ. ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΘΕΙΡΩΝ

# ΕΠΙ ΤΗι ΕΟΡΤΗι

## ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΛΗΤΟΥ

ΟΙ ΛΟΓΟΙ τοὺς ὁποίους ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἀδελφόν του Πέτρον «εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν» (Ἰωάν. Α. 42) ἀντήχησαν ἐπανειλημμένως ἀνὰ τὰς γραφικὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου. Τὸ πολύτιμον, τὸ ὑπερφυὲς εὕρημα, τὸν ἄφθαρτον ἠθικὸν θησαυρόν, ὡς ὑπόπτερος ἀετὸς μετέφερεν Ἀνδρέας ὁ Πρωτόκλητος εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ εἰς τὰς περὶ αὐτὸ χώρας. Τὸ ὄνομά του παρέμεινε τὸ σύμβολον τῆς ἱεραποστολῆς εἰς τὰς εἰρημένας χώρας. Ἦτο ὁ πρῶτος ρίψας τὸν σπόρον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐβλάστησε τὸ «δένδρον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων», τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, τὸ κέντρον τῆς ἐκχριστιανίσεως καὶ ἐκπολιτίσεως ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων.

Ὡς ἔλεγεν ἀπὸ τοῦ πατριαρχικοῦ ἄμβωνος τῇ 30 Νοεμβρίου 1759 ὁ κλεινὸς Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις, ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας «περισσότερον πάντων ἐκαρποφόρησεν». «Ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως αὕτη τοῦ μεγάλου Ἀνδρέου ὁ

μέγας καρπός, καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἕως τέλους θάλλει καὶ μεγαλύνεται» [1]).

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων προσθέτει καὶ τὰ ἑξῆς· «καὶ οἱ μὲν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἔτρεχον, ὁ δὲ εἰς τὴν τῶν Ἰνδῶν, ὁ δὲ εἰς τὴν τῶν Μαύρων, ἄλλος δὲ πρὸς ἄλλα μέρη τῆς οἰκουμένης» [2]). Εἷς ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους οἱ ὁποῖοι ἔτρεχον πρὸς ἄλλα διάφορα μέρη εἶναι καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας· αὐτοῦ τὸ κήρυγμα τῆς εἰς Χριστὸν ἐπιστροφῆς ἐσυνέχισαν καὶ ἄλλοι διάδοχοί του καὶ ὁ προρρηθεὶς διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, Ἰωάννης ὁ Χρυσορρήμων. Εἰς Φοινίκην ἀπέστειλεν ἀσκητὰς ὁ μέγας Πατριάρχης «θείῳ ζήλῳ πυρπολουμένους» διὰ τὴν ἐκχριστιάνισιν τῶν ἐκεῖ κατοίκων· τὸ ἴδιον ἔπραξε καὶ ὡς πρὸς «τοὺς σκυθικοὺς ὁμίλους τοὺς ἐσκηνωμένους περὶ τὸν Ἴστρον» [3]).

Τὸ Βυζάντιον ἐνεστερνίσθη τὰ λόγια τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου «εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν»· τὰ ᾐσθάνθη βαθειὰ ἐξηγημένα καὶ ἀναλελυμένα μὲ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν διὰ τοῦ στόματος καὶ τοῦ καλάμου τῶν μεγάλων ἑρμηνευτῶν τοῦ θείου λόγου, τοῦ Γρηγορίου, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων ἀνταξίων τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου διαδόχων. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἐφώτιζον ἔθνη καὶ ἐνίσχυον τὴν ἕδραν ταύτην τοῦ Πρωτοκλήτου. Ἡ ἰδέα — ἐγκαίρως διαδοθεῖσα παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς — ὅτι ὁ Ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐχρημάτισεν ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης καὶ ὁ κῆρυξ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὰς ὑπὸ τὸν

---

[1]) Γεωργίου Αἰνιᾶνος «Συλλογὴ ἀνεκδότων συγγραμμάτων τοῦ ἀοιδίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως» κτλ. Ἀθῆναι 1838, σ. 84. Εἰς τὸν λόγον αὐτὸν καταχωροῦνται καὶ τὰ κατωτέρω· «καὶ ἐτελεῖτο λοιπὸν μία ἑορτή, διὰ νὰ εἴπω ἔτσι, ἀνέορτος καὶ μία πανήγυρις ὄχι πανηγυρικὴ τὴν ὁποίαν τὸ πλῆθος τῶν χριστιανῶν μόλις τὴν διέκριναν ἀπὸ τὰ ὀψάρια, ὁποῦ ἀπληστότερα ἔτρωγαν, καὶ ἀπὸ τὰ *μελίπαστα κολλύρια* (λοκμάδες), ὁποῦ κατὰ συνήθειαν ἐπικρατήσασαν εἰς τρυφὴν ἐγεύοντο».

[2]) Ὁμιλία στ' Α. Κορ. ἔκδοσις Ὀξονίου, τόμ. Β', σ. 65.

[3]) Θεοδωρήτου Κύρου «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία» βιβ. 2, κεφ. κη' κτλ. Migne, τόμ. 82, στ. 1256.

θρόνον καὶ περὶ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως χώρας συνδυασθεῖσα μὲ ἀναντίρρητα ἱστορικὰ γεγονότα ἐδημιούργησεν ὁλόκληρον κόσμον ἰδεῶν, δογμάτων, πραγμάτων καὶ προσώπων ὁ ὁποῖος συνυφάνθη μὲ τὴν καθέδραν τῆς ὀρθοδοξίας, τὸν οἰκουμενικὸν καὶ ἀποστολικὸν θρόνον. Τὴν κοσμογονίαν αὐτὴν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὅταν ὀλίγον πρὸ τῆς Ἁλώσεως ὁμιλῶν ὁ Στουδίτης Ἰωσὴφ ὁ Βρυέννιος ἔψαλλε τὸν ὕμνον τοῦ θρόνου καὶ τῆς πόλεως· « δεῦρο τῆς ὀρθοδοξίας ἡ βάσις, ἡ κορυφὴ τῶν δογμάτων, ἡ τῆς θεολογίας ἀκρώρεια »[1]).

Ὅταν πρὸ 175 ἐτῶν ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεὶμ ὁ Β´ ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν χορείας τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων ἐξέδιδεν ἐγκύκλιον[2]) περὶ τοῦ « τοὐντεῦθεν λαμπρῶς τελεῖσθαι τὴν τούτου (Ἀπ. Ἀνδρέου) πανήγυριν καὶ μὴ ἀψοφητὶ καὶ ἐν παρόδῳ ταῖς λοιπαῖς παραμετρεῖσθαι ὁμοίως » δὲν ἐθέσπιζε τὸ πρῶτον πανήγυριν τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου· προσέδιδε μεγαλυτέραν εἰς αὐτὴν αἴγλην, ἀποκαθίστα αὐτὴν κάπως λησμονηθεῖσαν[3]). « Ἄριστα, προσθέτει ὁ Εὐγένιος, καὶ οἰκονο-

---

[1]) Μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως Γενναδίου « Τὰ ἰδιαίτερα δικαιώματα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου » κτλ., σ. 4.

[2]) Ἐκ τοῦ Δ´ πατριαρχικοῦ κώδικος ἐδημοσίευσεν ὁ ἄρχων Μ. Γεδεὼν εἰς τὸν δεύτερον τόμον τῶν Κανονικῶν Διατάξεων σελ. 456-459. Εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἀναγινώσκομεν καὶ τὰ ἀκόλουθα· « ἀλλ' ὡς τῷ πρωτοκλήτῳ τῶν ἀποστόλων καὶ πρώτῳ ἱεράρχῃ τοῦ καθ' ἡμᾶς τούτου ἁγιωτάτου θρόνου γέρας τουτί, ὅσιον καὶ δίκαιον, ἀπονεῖμαι, ἄλλως τε καὶ ἡμῖν τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ὀφειλόμενον τοὐντεῦθεν λαμπρῶς τελεῖσθαι τὴν τούτου πανήγυριν... ἀλλὰ μετὰ κρότων ἐμμελῶν, καὶ ᾀσμάτων γεγωνοτέρων, καὶ μέλψεων εὐσεβῶν, τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐνασμενίζεσθαι, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ περιφήμῳ πόλει τὸν τῆς ἀληθείας λόγον λαμπρῶς κηρύξαντος, καὶ τὸν ταύτης ἱερὸν θρόνον κατακοσμήσαντος καὶ καθιερώσαντος ».

[3]) Ὁ Α. Κ. Ὑψηλάντης γράφει· « Εἶχεν ἑορτάσει ὁ Πατριάρχης (Σεραφεὶμ ὁ Β´) τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου ὡς θεμελιωτοῦ τῆς ἐν Βυζαντίῳ ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἐστάθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ εἰς τὰς συνηθισμένας ἕδρας των. Ἐξεφώνησε καὶ ὁ διδάσκαλος Εὐγένιος τὸν πανηγυρικὸν τοῦ Ἁγίου ». (« Μετὰ τὴν Ἅλωσιν », σ. 383). Περὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πανηγύρεως ταύτης ὁ Γ. Αἰνιὰν προσθέτει· « εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους (ἐσφαλμένη ἡ χρονολογία τοῦ Αἰνιᾶνος παρασυρθέντος ὑπὸ τοῦ Κούμα) ἐξεφώνησεν (ὁ Εὐγένιος) καὶ τὸν περίφημον λόγον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, περὶ τοῦ ὁποίου λέγεται, ὅτι ἔγινε μεγάλη συρροὴ ὄχι μόνον τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ πολ-

μικώτατα ἡ Παναγιότης αὐτοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀνακαλέση εἰς τὴν πρέπουσαν δόξαν καὶ νὰ τιμήση διαφερόντως τὸν φίλον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποκαταστήση εἰς τὸ πρῶτον καὶ δίκαιόν της προνόμιον τὴν πανήγυριν τοῦ Πρωτοκλήτου».

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἑορτὴ τῆς ἕδρας τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἶναι ἡ ἀφορμὴ τῆς πλέον ζωντανῆς ἀναμνήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι διάδοχοι τοῦ Πρωτοκλήτου ἀναδειχθέντες ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἐμιμήθησαν τὴν πίστιν, τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν Ἐκείνου. Εἰς τὰ βάθη τῆς ἐσωτερικῆς των ὑπάρξεως ἐπανελάμβανον τὸν λόγον τοῦ Ἀποστόλου «εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν» προσθέτοντες καὶ τοῦτο «καὶ τὸν διαπρύσιον κήρυκα τῶν διδαγμάτων τοῦ Χριστοῦ». Ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου «δεῦρο καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων» ὁποίαν βαθεῖαν ἠχὼ προὐκάλεσεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Πρωτοκλήτου καὶ τῶν ἀξίων αὐτοῦ διαδόχων!! Ἡλίευσεν ὅσους ἀνθρώπους κατήχησεν, ἀνέσυρεν αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ὠκεανὸν τῆς πλάνης, ἀπὸ τὴν ἄβυσσον τοῦ σκότους, καὶ τοὺς ὡδήγησεν εἰς τὸ ὑπέρλαμπρον φῶς τῆς ἀληθείας, εἰς τὰς σφαίρας τοῦ ὑπερτάτου ἀνθρωπισμοῦ, ὅπου κατοικεῖ ὁ ἀληθὴς ἄνθρωπος, τὸ χάριεν

---

λῶν Δυτικῶν καὶ Λουθηροκαλβίνων, καὶ πρὸ πάντων συνῆλθον πρέσβεις διαφόρων αὐλῶν... καὶ προῆλθεν ἐκ τούτου ἡ ἐλάττωσις τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς τελετῆς» (ἔνθ. ἀνωτ. σ. ιζ'). Ἡ παρουσία κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ πρέσβεως τῆς Ρωσίας ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Γεώργιον Σταυράκην ὅπως καταγγείλῃ τὸν πατριάρχην Σεραφεὶμ εἰς τοὺς κρατοῦντας· ἀπηλλάγη ἀποδειχθεὶς ἀθῷος. Τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἔξωθεν τῆς θύρας τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει σκήτης τῆς Ἁγίας Ἄννης ὅπου ἔζησεν ἐπί τινα ἔτη μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου ἀποχώρησίν του ὁ Πχης Σεραφεὶμ ἀναφέρει σὺν ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς·

Ὅθεν κ' οἰκουμεναρχοῦσα ἡ αὐτοῦ Παναγιότης
πρώτη κ' ὑστερνὴ γιορτάζει· «ὢ τί θεία φρονιμότης!»
μὲ μεγάλην παρρησίαν μ' ὅλην της τὴν νεολαίαν
μὲ δικήν της λειτουργίαν τὸν πρωτόκλητον Ἀνδρέαν».

Ὥστε ἐπρόκειτο περὶ πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς λειτουργίας καὶ ἐπομένως τὸ ἐστάθη τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐννοητέον «ὡς λειτουργός». Γεδεὼν Πατρ. Πίνακες, σ. 654.

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀφίξεως τοῦ Εὐγενίου εἰς Κων/πολιν καὶ τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς πανηγύρεως βλέπε «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν», ἔτος Γ', σ. 200.

τοῦτο, κατὰ τὸν ποιητὴν Μένανδρον, πρᾶγμα — ὡς χάριεν ἔσθ' ἄνθρωπος ὅταν ἄνθρωπος ᾖ — ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος μὲ τὸν εὐαγγελικὸν χαρακτῆρα διαζωγραφίζει τὸν ἑαυτόν του κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ. «Δεῦτε καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων» μεταφερόμενον εἰς τὴν σύγχρονον γλῶσσαν σημαίνει δημιουργοὺς ὑπερόχου ἐξανθρωπισμοῦ, παράγοντας θετικοῦ πολιτισμοῦ, ποιητὰς λαμπροῦ καὶ ἀσαλεύτου ἠθικοῦ μεγαλείου. Δὲν ἦσαν φορεῖς τοῦ ἀνωτέρου αὐτοῦ πολιτισμοῦ, «ἁλιεῖς ἀνθρώπων» οἱ διάδοχοι τοῦ Πρωτοκλήτου Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Ἰγνάτιος, Φώτιος καὶ τόσοι ἄλλοι ποιμένες τῆς Ἐκκλησίας ταύτης οἱ ὁποῖοι ἐβάδισαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου; Αὐτοὶ ἡρμήνευσαν τὸ «εὑρήκαμεν τὸν Μεσσίαν» μὲ τὴν εὐρεῖαν ἐκείνην ἔννοιαν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ εὕρημα ἐκεῖνο εἶναι ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς φωτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀνωτερότης ἐκείνη ἡ ἐπιτυγχανομένη διὰ τῶν εὐγενῶν προσπαθειῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου. Πρωτόκλητε Ἀνδρέα, μὴ ἀφήσῃς τὸν θρόνον σου ἐστερημένον τῆς προστασίας σου, ἡ ἁγία σου ψυχὴ ἂς σκέπῃ καὶ φυλάττῃ αὐτόν, διὰ νὰ ἐξακολουθῇ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα νὰ ἦναι ἡ ἑστία τοῦ ἠθικοῦ ἐκείνου φωτὸς τοῦ παρεχομένου παρὰ τοῦ Πατρὸς τῶν Φώτων.

# ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

## ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΓΙΟΥΓΟΣΛΑΥΪΑΣ

## ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ Α΄

Ἀποφάσει τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐτελέσθη τὴν Κυριακήν, 18ην παρόντος μηνός, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἐπιμνημόσυνος λειτουργία ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως τῆς Γιουγοσλαυΐας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄.

Ἡ ἀκολουθία διεξήχθη ἐν μέσῳ βαθείας κατανύξεως. Μετὰ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος συνελειτούργησαν οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολῖται Χαλκηδόνος Μάξιμος, Δέρκων Ἰωακείμ, Προύσης Νικόδημος, Πριγκηπονήσων Θωμᾶς, Σάρδεων καὶ Πισιδίας Γερμανός, Ἴμβρου καὶ Τενέδου Ἰάκωβος, Θεοδωρουπόλεως Λεόντιος, Εἰρηνουπόλεως Κωνσταντῖνος, Χριστουπόλεως Μελέτιος, Μύρων Πολύκαρπος καὶ Λαοδικείας Δωρόθεος.

Παρίσταντο ὁ Ἐξοχώτατος Πρεσβευτὴς τῆς Γιουγοσλαυΐας κ. Μιροσλὰβ Γιάγκοβιτς ἐν στολῇ, ἱστάμενος ἐν τῷ Παραθρονίῳ, ὁ ἐνταῦθα Γενικὸς Πρόξενος τῆς Γιουγοσλαυΐας κ. Ἴβο Βούκοτιτς, ὁ Πρόξενος κ. Τσέρμπινα καὶ ὁλόκληρον τὸ προσωπικὸν τῆς Πρεσβείας καὶ τοῦ Γενικοῦ Προξενείου. Προσῆλθεν ἐπίσης ὁ ἐνταῦθα Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ρουμανίας. Ὁ σωλέας καὶ ὁλόκληρος ὁ μεσαῖος χῶρος τοῦ πανσέπτου Ναοῦ, ἐπὶ τούτῳ διατεθείς, κατείχετο ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἐνταῦθα Γιουγοσλαυϊκῆς Παροικίας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς κ. Τόμιτς. Παρίσταντο ὡσαύτως οἱ Ὀφφικιάλοι τῆς Ἐκκλησίας καὶ πλεῖστα διακεκριμένα μέλη τῆς ὁμογενοῦς κοινωνίας, ὁ δὲ ἱερὸς Ναὸς ἦτο μεστὸς εὐσεβοῦς λαοῦ.

Κατὰ τὴν Εἴσοδον τῶν Τιμίων Δώρων ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Πανα-

γιότης ἐμνημόνευσεν ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης, ἐν μὲν τοῖς ζῶσι τοῦ Εὐσεβεστάτου Βασιλέως τῆς Γιουγοσλαυΐας Πέτρου τοῦ Β', τῆς Βασιλομήτορος, τοῦ Βασιλικοῦ Οἴκου, τοῦ κ. Πρεσβευτοῦ μετὰ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ εὐσεβοῦς Γιουγοσλαυϊκοῦ Ἔθνους, ἐν δὲ τοῖς τεθνεῶσι τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως Ἀλεξάνδρου.

Εἰς τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, ἐν μέσῳ βαθείας συγκινήσεως ἐψάλη, προτεθειμένου δίσκου κολλύβων, ἡ ἐπιμνημόσυνος ἀκολουθία, καθ' ἣν ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Ἀδαμάντιος Κασαπίδης ἐξεφώνησεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος τὸν κάτωθι καταχωριζόμενον ἐπιμνημόσυνον λόγον, τοῦ ὁποίου μετάφρασιν εἰς τὴν σερβικήν, διὰ τὴν παρισταμένην Γιουγοσλαυϊκὴν Παροικίαν, ἀνέγνωσεν ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τῶν βαθμίδων τοῦ ἀριστεροῦ χοροῦ ὁ τέως ἐν Βελιγραδίῳ ὑπότροφος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ νῦν Διευθυντὴς τῆς Πατριαρχικῆς Βιβλιοθήκης Γεώργιος Ἀναστασιάδης.

Μετὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον ἀκολουθίαν ὁ κ. Πρεσβευτὴς μετὰ πάντων τῶν παρισταμένων ἀνῆλθεν εἰς τὴν Αἴθουσαν τῶν Πατριαρχῶν, ὅπου ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, περιστοιχιζομένη ὑπὸ τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας, συνελυπήθη τῇ Αὐτοῦ Ἐξοχότητι ἐξ ὀνόματος τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας διὰ τὴν μεγάλην συμφοράν, ἡ ὁποία ἐνέσκηψεν ἐπὶ τῆς πεφιλημένης αὐτοῦ πατρίδος διὰ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως αὐτῆς, καὶ παρεκάλεσεν ὅπως καὶ πάλιν διαβιβάσῃ τὰ συλλυπητήρια τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τῇ τε Ἀντιβασιλείᾳ καὶ τῇ Ἐντίμῳ Γιουγοσλαυϊκῇ Κυβερνήσει. Ὁ κ. Πρεσβευτὴς ἀπήντησεν ἐν βαθείᾳ συγκινήσει ὅτι εἶχεν ἐντολὴν ἐκ μέρους τῆς Ἀντιβασιλείας καὶ τῆς Κυβερνήσεως αὐτοῦ νὰ ἐκφράσῃ τῇ Μητρὶ Ἐκκλησίᾳ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην διὰ τὴν θερμὴν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τὸ βαρὺ πένθος τῆς Γιουγοσλαυΐας, ηὐχαρίστησε δὲ ἅμα καὶ προσωπικῶς καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς ἐνταῦθα Γιουγοσλαυϊκῆς Παροικίας.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ὅ τε κ. Πρεσβευτὴς καὶ ἡ Παροικία ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν Πατριαρχείων, ἐπαναλαμβάνοντες τὰ αἰσθήματα τῆς εὐχαριστίας αὐτῶν ἐπὶ ταῖς ὄντως μητρικαῖς, ὡς ἐτονίσθη, ἐκδηλώσεσι τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ πληγὲν Γιουγοσλαυϊκὸν Ἔθνος.

## Ὁ ἐπιμνημόσυνος λόγος τοῦ Ἁγίου Ἀρχιγραμματέως.

*Παναγιώτατε καὶ Θειότατε Δέσποτα,*

*Σεβάσμιοι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ Ποιμένες,*

*Ἐξοχώτατε,*

*Περιούσιε τοῦ Κυρίου λαέ,*

Ἐν μεγάλῳ καὶ βαρεῖ πένθει συμπληροῦνται σήμερον τέσσαρες ὅλων ἡμερῶν δεκάδες, ἀφ᾽ἧς χεὶρ ἀνόσιος καὶ ἐγκληματική, χεὶρ προελθοῦσα οἱονεὶ ἀπὸ τοῦ σκότους καὶ τῆς χώρας τοῦ Ἅδου, ἀφήρεσε τὴν ζωὴν τοῦ μεγαλουργοῦ καὶ ἡρωϊκοῦ Βασιλέως τοῦ εὐγενοῦς καὶ εὐσεβοῦς Γιουγοσλαυϊκοῦ λαοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄, καθ᾽ἣν ἡμέραν καὶ στιγμὴν οὗτος ἐπάτει τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς φίλης καὶ συμμάχου Αὐτοῦ Γαλλίας, ἵνα μετὰ τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἀνδρῶν συνεργασθῇ ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀγαπητοῦ Αὐτοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔργου τῆς εἰρήνης ἐν ὁλοκλήρῳ τῇ Εὐρώπῃ, διὰ νὰ μὴ ἴδῃ αὕτη καὶ πάλιν τὴν καταστροφὴν καὶ τὸν θάνατον, τὴν δυστυχίαν καὶ τὸν ὄλεθρον τῶν λαῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς.

Καὶ τὸ στυγερὸν καὶ τρομερὸν ἔγκλημα ἐξακολουθεῖ, παρὰ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, νὰ κρατῇ ἐν βαθείᾳ ταραχῇ καὶ ὀδύνῃ ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα.

Ὁ εὐγενὴς Γιουγοσλαυϊκὸς λαός, κατάπληκτος, θρηνεῖ ἀπαρηγορήτως, ὡς εἷς ἄνθρωπος, διὰ τὴν ἀνήκεστον συμφοράν, ἥτις ὅλως ἀπροόπτως ἐνέσκηψεν εἰς τὴν εὐδαίμονα καὶ ἔνδοξον αὐτοῦ Πατρίδα· διότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ μάρτυρος Βασιλέως αὐτοῦ ἀπώλεσεν εἰς μίαν στιγμὴν τὸν Μέγαν Πατέρα, τὸν Μέγαν Ἑνοποιὸν τῆς Πατρίδος, τὸν Μέγαν Χειραγωγὸν καὶ Ποδηγέτην αὐτοῦ εἰς τὴν ἀσφάλειαν, τὴν δόξαν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς πεφιλημένης αὐτοῦ Χώρας.

Ὅλος ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, οἱ λαοὶ καὶ τὰ ἔθνη, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις ἡ ἔνδοξος Πατρὶς ἡμῶν, ἡ εὐγενὴς Τουρκικὴ Δημοκρατία μετὰ τοῦ Μεγάλου Ἀρχηγοῦ αὐτῆς καὶ ὁλοκλήρου τῆς σεβαστῆς Κυβερνήσεως, βαθύτατα ἐπίσης συγκεκινημένοι, διότι θῦμα μυσαρῶν ἐγκληματιῶν, συνωμοτούντων ἐναντίον τῆς ἡσυχίας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἀσφαλείας τῶν λαῶν, ἔπεσε μεγαλοπράγμων Βασιλεὺς καὶ λαοφιλέστατος Ἄρχων φίλου Ἔθνους, θρηνοῦσιν ἔτι τὸν μάρτυρα Βασιλέα καὶ συμπονοῦσι τὸν τόσον τραγικῶς ἀτυχήσαντα Γιουγοσλαυϊκὸν λαόν.

Μέτοχος τῆς γενικῆς τοῦ κόσμου συγκινήσεως καὶ θλίψεως, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τοῦ φρικτοῦ ἐγκλήματος βαθύτατα συμπενθεῖ καὶ συμπονεῖ καὶ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ Μήτηρ καὶ Πνευματικὴ Τροφὸς ἡ ὁποία ἐγαλούχησε τὸ εὐσεβὲς Γιουγοσλαυϊκὸν Ἔθνος διὰ τῶν ναμάτων τῆς πίστεως καὶ ἡ ὁποία ἐσεμνύνετο ἐπὶ τῇ εὐτυχίᾳ καὶ τῇ δόξῃ καὶ τῷ μεγαλείῳ τοῦ δολοφόνῳ χειρὶ πληγέντος εὐσεβοῦς Βασιλέως καὶ τοῦ προσφιλοῦς Αὐτοῦ λαοῦ, ἰδίαν δόξαν καὶ ἰδίαν εὐτυχίαν θεωροῦσα, ὡς γνησία καὶ ἀληθινὴ πνευματικὴ μήτηρ, τὴν δόξαν καὶ εὐτυχίαν ἐκείνου. Τὸ βαθὺ δὲ πένθος καὶ τὸν πόνον αὐτῆς ἐπὶ τῇ ἀνηκέστῳ συμφορᾷ ἅπαξ ἔτι ἐκδηλοῦσα καὶ τὴν πρὸς τὸν εὐσεβῆ Γιουγοσλαυϊκὸν λαὸν ἀκραιφνῆ στοργὴν αὐτῆς καὶ τιμὴν ἐπιμαρτυροῦσα, προσήνεγκεν ἐν βαθείᾳ κατανύξει διὰ τῆς Σῆς Πανσέπτου Κορυφῆς, τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Θειοτάτου Προκαθημένου αὐτῆς, καὶ τῶν Σεβασμίων Μελῶν τῆς Διοικούσης Ἐκκλησίας ἐν τῷ πανσέπτῳ τούτῳ Ναῷ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς Ἕδρας, ὁπόθεν ἐξεκίνησαν διὰ τῶν αἰώνων οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ πνευματικοὶ ποδηγέται οἱ προσαγαγόντες τὸν ἀληθῶς φιλόθεον λαὸν τοῦτον εἰς τὸ φῶς τῆς πίστεως καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ μέχρι πρό τινος ἀνελάμβανον παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οἱ Ποιμένες αὐτοῦ τὴν πνευματικὴν διακονίαν, προσήνεγκε, λέγω, τὴν ἀναίμακτον θυσίαν καὶ εὔχεται καὶ νῦν τῷ Οὐρανίῳ Βασιλεῖ ὅπως ἀναπαύσῃ τὴν μακαρίαν ψυχὴν τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως ἐν σκηναῖς δικαίων, παραμυθήσῃ δὲ καὶ στηρίξῃ τὸν φιλόχριστον Βασιλικὸν Οἶκον καὶ φρουρήσῃ τόν εὐσεβῆ Γιουγοσλαυϊκὸν Λαόν.

Ἀλλὰ καὶ εἶνε, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη πᾶσα πρὸς τὸν ἐστεμμένον μάρτυρα Ἀλέξανδρον τὸν Α'. ἐκδήλωσις καὶ δεδικαιολογημένη ἡ ἐπὶ τῷ σκληρῷ θανάτῳ αὐτοῦ γενικὴ θλίψις καὶ ὀδύνη.

Διότι ὁ πολύκλαυστος Βασιλεὺς ὑπῆρξεν οὐ μόνον ὑπέροχος διὰ τὴν ἰδίαν χώραν Ἄρχων, παρὰ τοῦ ὁποίου ὄντως μεγάλα κεφάλαια ἤντλησε καὶ ἔμελλε νὰ ἀντλήσῃ ἀκόμη ὁ πιστὸς Λαός Του, οὐ μόνον Υἱὸς εὐσεβέστατος καὶ ἀφωσιωμένος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἥν ἐκόσμησε διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς ἐνδιαφέροντος Αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐργάτης τῆς εἰρήνης ἐκ τῶν ἐνθουσιωδεστέρων, ὁ ὁποῖος ἠγωνίσθη μὲν καὶ εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ὡς γενναῖος Στρατιώτης καὶ τέκνον τῆς Πατρίδος Αὐτοῦ, ἐπεφύλαξεν ὅμως εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν ὑπάτην δόξαν, ὡς σοφὸς καὶ συνετὸς Ἀρχηγός, νὰ πρωτοστατήσῃ καὶ Αὐτὸς ἐν ταῖς προσπαθείαις, εἰς ἅς ὁ κόσμος, ἀπαυδήσας ἐκ τῆς αἱματοχυσίας τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ τῶν ἐθνῶν καὶ συνελθὼν εἰς ἑαυτόν, ἐπεδόθη θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως ἐν τοῖς ἐσχάτοις τούτοις χρόνοις πρὸς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν τῷ κόσμῳ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, ἐθυσίασε

δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν ἐπὶ τοῦ ἁγίου βωμοῦ τῆς εἰρήνης ποτίσας καὶ διὰ τοῦ τιμίου Αὐτοῦ αἵματος τὸ καλλίκαρπον δένδρον αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο καὶ ἐξέπνευσεν ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς μὲ τὸ μειδίαμα εἰς τὰ χείλη. Διὰ τοῦτο δὲ κυρίως καὶ ἔκλαυσε καὶ κλαίει τὴν ἀπώλειάν Του τόσον αὐθορμήτως ὁλόκληρος ἡ Ἀνθρωπότης. Ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο τὸ ὄνομα Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἀνεγράφη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ χρυσοῖς γράμμασιν ὡς ὄνομα-σύμβολον, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελῇ τιμίαν μὲν κληρονομίαν τῆς ἰδίας Πατρίδος καὶ τοῦ ἰδίου Αὐτοῦ λαοῦ, θὰ ἀναπολῇ δὲ πάντοτε μετὰ συγκινήσεως ἡ εἰρηνεύουσα Ἀνθρωπότης.

Εἴθε αἱ εὐχαὶ τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας ὡς θυμίαμα εὐπρόσδεκτον νὰ φθάσωσι τὸν θρόνον τοῦ Βασιλεύοντος τῶν Βασιλευόντων καὶ Κυριεύοντος τῶν Κυριευόντων Οὐρανίου Πατρός, καὶ ὁ Θεὸς τῆς Εἰρήνης νὰ παράσχῃ τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν τῷ μάρτυρι Βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ Α' τῆς Γιουγοσλαυΐας, ἐμβάλλῃ δὲ εἰς τὴν καρδίαν τῶν τὰς τύχας τῶν λαῶν ἐμπεπιστευμένων βουλὰς πάντοτε εἰρηνικὰς καὶ εὐλογῇ τὰ διαβήματα αὐτῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, εἰς ἣν ἐκάλεσεν ὁ Πανάγαθος Θεὸς τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ μόνῃ ἔγκειται ἡ ἀληθὴς ἀσφάλεια καὶ εὐτυχία τῶν λαῶν.

« Καρπὸς τῆς δικαιοσύνης, λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἐν εἰρήνῃ σπείρεται τοῖς ποιοῦσιν εἰρήνην » (Ἰακ. γ' 18), ὁ δὲ μεγαλοφωνότατος τῶν Προφητῶν Ἡσαΐας « καὶ ἔσται, λέγει, τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης εἰρήνη, καὶ κρατήσει ἡ δικαιοσύνη ἀνάπαυσιν καὶ πεποιθότες ἕως τοῦ αἰῶνος, καὶ κατοικήσει ὁ λαὸς ἐν πόλει εἰρήνης καὶ ἐνοικήσει πεποιθώς » (Ἡσ. λβ' 17).

Τοῦ διὰ τὴν ἰδίαν μὲν Πατρίδα μεγάλου ἡγέτου, τιμίου δὲ καὶ διακεκριμένου διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν συναδέλφωσιν τῶν λαῶν ἐργάτου. ἀειμνήστου Βασιλέως τῆς Γιουγοσλαυΐας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' εἴη αἰωνία ἡ μνήμη!

ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ Μ. ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΚΑΙ ΘΕΙΡΩΝ

# ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΔΥΣΝΟΗΤΩΝ ΤΙΝΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

## ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

(συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ἐλέχθη ἤδη ὁποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ διαγωγὴ τῶν χριστιανῶν ἀπέναντι τῶν σκοτεινῶν ἁμαρτωλῶν ἔργων τῶν ἐθνικῶν· ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοιούτων ἔργων καὶ ἔλεγχος. Ὁ ἔλεγχος κατὰ τοὺς αὐστηροὺς ἑρμηνευτάς, τοὺς προσκεκολλημένους εἰς τὸ γράμμα, πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀποδοκιμασία διὰ λόγων (προφορική)· κατ᾽ἄλλους ὁ ἔλεγχος συνίστατο καὶ εἰς τὴν προφορικὴν ἀποδοκιμασίαν καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ παραδείγματος τῶν ἐλεγχόντων ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐλεγχομένων. «Ἐλέγχετε, φησί, τῇ παραθέσει τοῦ οἰκείου βίου· οὐδὲ γὰρ λέγω ἐλέγχειν αὐτούς, τὰς πράξεις αὐτῶν ἐπεξιόντας καὶ ὀνειδίζοντας... οὐδὲν γὰρ ἔλαττον, φησί, τῶν ὑμετέρων ἔργων ταῖς ἀρεταῖς ἀστραπτόντων ἐλεγχθήσονται, ἢ εἰ διὰ *λόγων* τις αὐτοὺς ἀνεκάλυπτε»... «Ἂν ἦτε ὑμεῖς, φησί, ἐνάρετοι καὶ θαυμαστοί, λαθεῖν οὐ δυνήσονται οἱ πονηροί. Καθάπερ γὰρ λύχνου κειμένου πάντες φωτίζονται... οὕτω τοῦ φωτὸς ὑμῶν λάμποντος ἁλώσονται οἱ πονηροὶ ἐλεγχόμενοι: Ἄρα διελέγχειν δεῖ» (Χρυσόστομος, Οἰκουμένιος, Θεοφύλακτος). Προτιμοτέρα ἡ ἑρμηνεία ἡ ἀναφέρουσα τὸν ἔλεγχον καὶ εἰς τοὺς λόγους καὶ εἰς τὰ ἔργα, ἐφ᾽ ὅσον πολὺς γίνεται λόγος εἰς τὰ ἑρμηνευόμενα ἐδάφια περὶ ἔργων σκότους καὶ ἔργων φωτός.

Ἡ ἔννοια τοῦ «ἐλέγχειν» — εἰς τὴν φράσιν «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται» — εὑρίσκεται εἰς στενὴν σχέσιν καὶ συνάφειαν μετὰ τῆς ἐννοίας τοῦ «φανεροῦν». Ὁ ἔλεγχος παράγει τὴν φανέρωσιν· τὸ πρῶτον αἴτιον, τὸ δὲ δεύτερον ἀποτέλεσμα. Μεταξὺ τῶν δύο ἐννοιῶν παρεμβάλλεται τρίτη ἔννοια, ἡ τοῦ φωτός· αὐτὴ εἶναι τὸ μέσον τῆς δημιουργίας τοῦ ἀποτελέσματος. Ὅλα τὰ ἁμαρτωλὰ ἔργα ὅταν ἀποδοκιμάζονται, ὅταν

διατελοῦν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ διδακτικοῦ ἐλέγχου τῶν πιστῶν, μετέχουν τοῦ φωτός — ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ — τῶν ἐναρέτων καὶ διὰ τοῦ φωτισμοῦ αὐτοῦ ἠμποροῦν νὰ μεταβληθοῦν ἀπὸ ἔργα σκοτεινὰ καὶ πονηρὰ εἰς ἔργα φωτεινὰ καὶ ἐνάρετα. Ὁ μνημονευθεὶς Γάλλος J. A. Petit (ἔπ. ἀνωτ. σ. 202) ὁμολογῶν ὅτι τὸ χωρίον «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται» εἶναι ἀπὸ τὰ σκοτεινότερα μέρη τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου, πρὸς ὀρθοτέραν, ὡς νομίζει, ἐξήγησιν αὐτοῦ καταφεύγει εἰς τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν «tsahah» ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὸ ῥῆμα «φανερῶ» «manifesto». Τὸ ῥῆμα τσαχὰχ ἔχει καὶ τὴν σημασίαν τοῦ καθαίρεσθαι, καθαρίζεσθαι (se purifier). Συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν τοῦ «τσαχὰχ» ἑρμηνεύει ὁ J. A. Petit ὡς ἑξῆς: «ὅ,τι κρυφὰ διαπράττουν (οἱ ἐθνικοὶ) ἡ αἰδὼς ἐμποδίζει καὶ νὰ λεχθῇ ἀκόμη. Ἀλλ' ὅ,τι εἶναι ἐπονείδιστον («τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα») καθαρίζεται (se purifie) ὑπὸ τοῦ φωτὸς («ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται»)· διότι πᾶν ὅ,τι καθαρίζεται εἶναι φῶς («πᾶν γὰρ φανερούμενον φῶς ἐστι»). Ἡ ἑρμηνεία αὐτὴ καταλήγει εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου καὶ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτόν, δ. λ. δ. εἰς τὴν κάθαρσιν καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ σκότους εἰς φῶς. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Ζυγαβηνός· «ὥσπερ γὰρ τὸ φῶς φανεροῖ τὰ σκοτεινά, οὕτω καὶ ὁ φωτεινὸς βίος, ὁ *καθαρὸς* ἔργῳ καὶ λόγῳ, ἐλέγχων τὰ σκοτεινὰ καὶ ρυπαρὰ ἔργα φανεροῖ αὐτά· τουτέστι *καθαίρει*, λύων τὸ περὶ αὐτὰ σκότος, ἀπορρίπτων τὸν ρύπον». Καὶ οἱ περὶ τὸν Ι. Χρυσόστομον λοιπὸν ἑρμηνευταὶ καταλήγουν, ὡς εἴδομεν, εἰς τὴν κάθαρσιν· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον κατορθώνεται ἐμμέσως καὶ διὰ τῆς εὐρείας ἑρμηνείας. Ὁ Γάλλος ἐξηγητὴς ἐπιτυγχάνει αὐτὸ ἀμέσως, παραδεχόμενος τὴν ἐξ ἑβραϊκῆς ἐπιδράσεως χρησιμοποίησιν τοῦ ῥήματος «φανεροῦσθαι». Ἁπλουστέρα καὶ φυσικωτέρα μοὶ φαίνεται ἡ ἑρμηνεία τοῦ Γάλλου ἐὰν πράγματι πρόκειται περὶ ἑβραϊσμοῦ καὶ ἐὰν ἡ λέξις τσαχὰχ σημαίνει ἐδῶ καθαίρεσθαι. Τὰς λέξεις ὑπὸ τοῦ φωτὸς «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται» ἄλλοι ἐξαρτῶσιν ἐκ τοῦ φανεροῦται καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ ἐλεγχόμενα. «Alles aber, wenn es gerügt wird, wird *von Lichte offenbar* gemacht». (Meyer). Das alles aber vird offenbar *wenn Licht gestraft* vird» (ἐὰν ἐλέγχωνται ὑπὸ τοῦ φωτός, γερμ. ἔκδοσις βιβλ. ἑταιρίας Βιέννη 1899). But all things when they are reproved (ἐλεγχόμενα) are made manifest by the light» (ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται ἀγγλ. ἔκδοσις βιβλ. ἑταιρίας Cambridge 1903). Omnia autem quae arguuntur, (τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα) a lumine manifestantur (ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται) «Mais tout ce qui est condamné (τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα) est manifesté par la lumière» (ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται· λατινικὸν καὶ γαλλικὸν κείμενον τῆς «La sainte Bible» τοῦ Fillion). Ἀλλὰ κατὰ τὴν ταπεινήν μου γνώμην αἱ λέξεις «ὑπὸ τοῦ φωτὸς» ὡς ποιητικὸν αἴτιον

ἀνήκουν καὶ εἰς τὰς δύο λέξεις [6]) (ἐλεγχόμενα καὶ φανεροῦται)· εἰς τὴν μίαν ἀμέσως (ἐλεγχόμενα) εἰς δὲ τὴν ἄλλην (φανεροῦται) ἐμμέσως καὶ κατ᾿ ἔννοιαν. Καθὼς δὲ ἀνωτέρω εἰς τὴν λέξιν «σκότος» («τοῖς ἔργοις τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους») διπλῆν ἀπέδωκα ἀναφορὰν καὶ σημασίαν (κυρίαν καὶ μεταφορικήν), τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν· τὰ κρυφίως διαπραττόμενα ἁμαρτωλὰ ἔργα ἐλέγχονται ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ φωτός, («ὑπὸ τοῦ φωτὸς») μετὰ δὲ τὸν ἀποκαλυπτικὸν καὶ θεραπευτικὸν αὐτὸν ἔλεγχον ὄχι μόνον παύουν νὰ εἶναι κρυφὰ (γίνονται φωτεινὰ ὑπὸ τὴν κυρίαν ἔννοιαν = ἔκδηλα) ἀλλὰ καὶ φωτίζονται· φωτίζονται διὰ τοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ φωτός, κατὰ τρόπον δὲ τοιοῦτον φωτιζόμενα μεταμορφώνονται, μεταβάλλονται (καθαρίζονται), τοῦ δράστου αὐτῶν διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς θείας χάριτος (φωτὸς) ἀντικαθιστῶντος τὰ κακὰ καὶ σκοτεινὰ ἔργα δι᾿ ἐναρέτων καὶ φωτεινῶν. Ἀνωτέρω εἶπον ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ ἐλέγχειν στενῶς συνδέεται μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ φανερώνειν, εἰς φῶς ἄγειν, φωτίζειν· ἐὰν εἰς τὴν λέξιν «φανεροῦσθαι» προσδοθῇ καὶ ἡ σημασία τοῦ καθαίρεσθαι θὰ ὁδηγηθῶμεν εἰς τοὺς ὅρους «φώτισμα» καὶ «φωτισμός», οἱ ὁποῖοι σημαίνουν τὸ βάπτισμα διὰ τοῦ ὁποίου ὁ βαπτιζόμενος (ὁ φωτιζόμενος) [7]) ἀξιοῦται τοῦ πνευματικοῦ καὶ θείου φωτὸς καὶ καθαίρεται.

Καθὼς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω ὁ Ἀπόστολος μετὰ τὴν φράσιν «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται» προσθέτει ὡς δικαιολογητικὸν ἓν ἀξίωμα, μίαν γενικὴν ἰδέαν· «πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστι». Ἡρμήνευσα καὶ τὰς δύο φράσεις ἐν συνδυασμῷ. Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ πράγματι δυσνοήτου αὐτοῦ χωρίου καταφεύγω καὶ εἰς τὰ ἑξῆς λόγια τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου· «τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ αὐτῶν τὰ ἔργα· πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὁ δὲ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα φανερωθῇ αὐτοῦ τὰ ἔργα ὅτι ἐν Θεῷ

---

6) Ἂν συνεδέετο τὸ «ὑπὸ τοῦ φωτὸς» μόνον μετὰ τοῦ φανεροῦται θὰ ἦτο σαφέστερον ἐὰν ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα φανεροῦται ὑπὸ τοῦ φωτός»· τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀποκλείει καὶ τὴν σύνταξιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ «ὑπὸ τοῦ φωτὸς» δύναται νὰ ἀναφέρηται εἰς τὸ φανεροῦται τιθέμενον μετὰ τὸ ἐλεγχόμενα· ἀλλ᾿ ὡς ἔχει δίδεται ἔμφασις εἰς τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἐπενεργεῖ τὴν μεταβολήν. Ἄλλως τε ἡ θέσις τῆς φράσεως «ὑπὸ τοῦ φωτὸς» ἐπιτρέπει καὶ τὴν εἰς τὸ ἐλεγχόμενα ἀναφοράν της περὶ τῆς ὁποίας ἀνωτέρω ἔγραψα.

7) Εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν κατηχουμένων ἀπαντῶσιν αἱ λέξεις «ὅσοι πρὸς τὸ φώτισμα» οἱ «πρὸς τὸ φώτισμα» κ. λ. π. τὰ βαπτιστήρια καὶ αἱ κολυμβῆθραι ἐλέγοντο καὶ φωτιστήρια.

ἐστιν εἰργασμένα.» (3, 19—21). Τὸ φῶς ἐκλαμβάνεται οὐσιαστικῶς (προσωπικῶς) «τὸ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθε», ὁ Χριστός, καὶ ὡς ἀπόρροια ὑποκειμενικοῦ φωτισμοῦ, ὡς καρπός, τὰ ἔργα· τὰς ἰδίας ἀντιθέτους ἐννοίας ἔχει καὶ ἡ λέξις σκότος. Ἄξιον ἰδιαιτέρας σημειώσεως εἶναι τὸ ὅτι τὸ «φανεροῦσθαι» τυγχάνει ἀντίθετον πρὸς τὸ «μὴ ἐλέγχεσθαι» («ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ»), καὶ ὅτι ἑπομένως παρουσιάζονται ὡς ταυτόσημα τὸ ἐλέγχεσθαι καὶ τὸ φανεροῦσθαι. Καὶ ἐντεῦθεν καταδεικνύεται ὁ στενὸς σύνδεσμος μεταξὺ «ἐλέγχειν» καὶ «φανεροῦν» περὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημείωσα. Παρουσιάζονται ὡς ταυτόσημα ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐντελῶς ταυτόσημα· ὁ μὲν δίκαιος θέλει τὴν φανέρωσιν, τὴν δημοσίευσιν τῶν ἔργων του, ὁ ἁμαρτωλὸς ὅμως ἀποφεύγει αὐτὴν ὄχι μόνον ὡς αὐτὴν καθ᾽ ἑαυτὴν ἀποτρόπαιον ἀλλὰ καὶ ὡς συνδεομένην μετὰ τῆς παρὰ τῶν ὁμοίων του ἀποδοκιμασίας (ἐλέγχου) τῶν πονηρῶν του ἔργων. Ἡ φανέρωσις γίνεται διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως πρὸς τὸ φῶς ἐκλαμβανόμενον εἴτε οὐσιαστικῶς εἴτε ὑποκειμενικῶς εἴτε ὑπ᾽ ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας καθὼς εἰς τὸ χωρίον «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται»· εἰς τὸ χωρίον τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου τὸ «φανερωθῇ» ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ καὶ τὴν σημασίαν τοῦ καθαίρεσθαι καθὼς εἰς τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου; βεβαίως ὄχι· ἀφ᾽ οὗ ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ὁ πράττων δ. λ. δ. ἔργα ἀγαθὰ (ἔνθ. ἀνωτ. εἰργασμένα) εἶναι κεκαθαρμένος θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς. Εἰς τὸ χωρίον τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου τὸ «φανερωθῇ» σημαίνει νὰ γίνωσιν ἔκδηλα ὡς καλά, ὡς φωτεινά, ἀφ᾽ οὗ ὡς τοιαῦτα ἀνέχονται τὸ ἰσχυρὸν οὐσιαστικὸν φῶς. Ὁ ἔχων ὑγιεῖς ὀφθαλμοὺς ἠμπορεῖ νὰ ἀτενίσῃ εἰς τὸ φῶς. Τὰ μὴ τοιαῦτα (τὰ πονηρὰ) δὲν ἀνέχονται τὸ φῶς, δὲν θέλουν νὰ φανερωθοῦν, καὶ ἀποφεύγουν τὸν ἔλεγχον. («ἵνα μὴ ἐλεγχθῇ») «πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστι» Κατὰ γενικὴν ἀρχὴν τὸ φαῦλον ἔργον ἀποφεύγει, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐσημείωσα, τὸ φῶς, τὴν δημοσιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον. Τὰ «φῶς» καὶ «φανεροῦται» ἐκλαμβανόμενα ὑπὸ τὴν κυρίαν των ἔννοιαν συνδέονται περισσότερον πρὸς τὸ ἀνωτέρω, «τὰ κρυφῇ γινόμενα» Ὁ Κικέρων εἰς τὸ τρίτον βιβλίον τοῦ ἔργου του «Tusculunarum Disputationum libri V» γράφει τὰ ἑξῆς· «Omnia recte facta in luce se collocari volunt, id est appetunt sciri» Πάντα τὰ ὀρθῶς γινόμενα «τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐνάρετα ἔργα» θέλουν νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὸ φῶς (νὰ φανερωθοῦν), τουτέστι ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν γνωστά. Τὸ χωρίον αὐτὸ τοῦ Κικέρωνος ἀναφέρει καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος εἰς τὸ 18 ἐδάφιον τοῦ XIV βιβλίου τοῦ ἔργου του «περὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας» (De civitate Dei). Ἀναφέρω τὸ χωρίον αὐτὸ διὰ νὰ ἐπαναλάβω ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῇ καὶ ἡ κυρία ἔννοια τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ «φανεροῦσθαι» καὶ διὰ νὰ ἐρωτήσω μήπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔτυχε κάποιας συστηματικῆς κλασσικῆς μορφώσεως.

Τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως «φανεροῦσθαι» ὡς καὶ τοῦ «φωτὸς» τονίζει καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ὅταν ἐξηγῇ· «ὥσπερ τὸ τραῦμα, ἕως ἂν ἐμφωλεύει καλυπτόμενον ἄνωθεν, καὶ διὰ βάθους τρέχῃ, οὐδεμιᾶς ἀπολαύει τῆς ἐπιμελείας· οὕτω καὶ ἡ ἁμαρτία, ἕως μὲν ἂν *κρύπτηται*, καθάπερ ἐν σκότῳ μετὰ ἀδείας τολμᾶται πολλῆς· ἐπειδὰν δὲ φανερωθῇ γίνεται φῶς· οὐχὶ αὐτὴ ἡ ἁμαρτία· πῶς γάρ; ἀλλ' ὁ ἐργασάμενος. Ὅταν ἐκ μέσου ἐνεχθῇ («ἀχθῇ»), ὅταν νουθετηθῇ, ὅταν μετανοήσῃ, ὅταν ἀφέσεως τύχῃ οὐχὶ ἐξεκάθαρας αὐτοῦ τὸ σκότος; (ἠθικὴ καὶ μεταφορικὴ ἔννοια τοῦ σκότους) οὐχὶ τότε ἐθεράπευσας αὐτοῦ τὸ τραῦμα; οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξεκαλέσω πρὸς καρπόν; Ἢ τοῦτό ἐστιν ἢ ἐκεῖνο, ὅτι ὁ μὲν ἡμέτερος βίος φανερὸς ὤν, φῶς ἐστιν· οὐδεὶς γὰρ τὸν ἄληπτον κρύπτει βίον· τὰ δὲ κρυπτόμενα διὰ τὸ ἐσκοτίσθαι κρύπτεται». Εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν ἑρμηνείαν περισσότερον τονίζεται ἡ κυρία ἔννοια τοῦ φανεροῦσθαι καὶ ἡ ἀντίθετος τοιαύτη τοῦ κρύπτειν· τὸ σκοτίσθαι θὰ ἐκλάβωμεν καὶ κυριολεκτικῶς καὶ μεταφορικῶς. Ἡ δευτέρα ἑρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Χρυτοστόμου περισσότερον πλησιάζει πρὸς τὰ ἀνωτέρω σημειωθέντα λόγια τοῦ Κικέρωνος [8].

Ὁ Οἰκουμένιος (ἔνθ. ἀνωτ. Migne στ. 1277) ἑρμηνεύει κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· «διὰ τοῦ φωτὸς τοῦ ὑμετέρου βίου ἐλέγχεται (τὰ ἔργα τῶν ἀπίστων) καὶ ἀποκαλύπτεται καὶ φανεροῦται (ὁ Οἰκουμένιος ἐκλαμβάνει ἐνταῦθα ἀχωρίστως τὰς ἐννοίας ἐλέγχεσθαι καὶ φανεροῦσθαι). Φανερούμενον δὲ φωτίζεται καὶ εἰς τὸ ἄμεινον μετάγεται καὶ μεταποιεῖται» (ἐπαναλαμβάνονται τὰ τοῦ Χρυσοστόμου). Ὁ Meyer ἐξηγεῖ τὴν φράσιν «τὰ δὲ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται» ὡς ἑξῆς· «ἐὰν ὅλα ἐκεῖνα τὰ κρυπτὰ ἁμαρτήματα (heimlichen Sünden) ἐλεγχθῶσι, ἐὰν σεῖς ἀσκήσετε ἐπ' αὐτῶν τὸν ἔλεγχον ἐκεῖνον, θὰ φανερωθῶσιν ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, τὸ ὁποῖον ἐνεργεῖ διὰ τοῦ ἰδικοῦ σας ἐλέγχου, θὰ ἀποκαλυφθῶσιν ὑπὸ τὸν ἀληθῆ ἠθικόν των χαρακτῆρα, θὰ φανερωθῶσιν εἰς τὴν ἠθικὴν συνείδησιν». Διατὶ φανεροῦται ὑπὸ τοῦ φωτός; Ὁ Meyer ἀπαντᾷ· «διότι πᾶν ὅ,τι ἀπὸ τὸ σκότος προέρχεται καὶ ἐμφαίνεται ὑπὸ τὴν ἀληθινήν του ἰδιότητα εἶναι φῶς (ist Licht), ἀποβάλλει τὸν χαρακτῆρα τοῦ σκότους καὶ εἶναι τώρα φωτεινὴ οὐσία. (lichten wesen). Ὁ Meyer περιορίζει τὴν ἔννοιαν τοῦ φωτὸς μόνον εἰς τὴν ἠθικὴν

---

[8]) Ὁ Fillion ἐξηγεῖ ὡς ἑξῆς· «τὸ οὕτω χαρακτηριζόμενον καὶ ἐλεγχόμενον διαχέεται ἀπὸ ἄπλετον φῶς καὶ δὲν δύναται νὰ διαμείνῃ κρυφόν, «πᾶν γὰρ φανερούμενον...» = συχνὰ τὸ κακὸν ἔχει θέλγητρα μόνον ἐφ' ὅσον διατελεῖ ἐν τῷ κρυπτῷ· εὐθὺς ὡς φανερωθῇ χάνει τὰ ἑλκυστικά του καὶ δὲν κάμνει τόσα θύματα. Τοιαύτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἀληθὴς ἔννοια τοῦ κάπως δυσκόλου τούτου χωρίου.» (VIII σελ. 357). Ἀλλὰ ποία λέξις ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ θέλγειν; Ἄλλη εἶναι ἡ ἠθικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος τούτου.

τοιαύτην, καὶ ἐκλαμβάνει τὸ φῶς αὐτὸ ἀντικειμενικῶς ὡς ἀντιπροσωπεῦον τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν (τοῦ Εὐαγγελίου). Τὴν δὲ ἀντικειμενικὴν αὐτὴν ἀλήθειαν θεωρεῖ τιθεμένην εἰς ἐνέργειαν διὰ τοῦ ἐλέγχου τὸν ὁποῖον ἀσκοῦν οἱ πιστοὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν ἀπίστων [9]. Ἀλλ' ὡς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ὁ Meyer κατ' οὐσίαν δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ Οἰκουμενίου, τοῦ Ζυγαβηνοῦ καὶ ἄλλων. Ἴσως θὰ εἶναι περιττὸν νὰ ἀναιρέσω τὴν πεπλανημένην ἑρμηνείαν τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς ὅλον τὸ δύσκολον χωρίον οἱ Καλβῖνοι «Srotius, Abbot καὶ ἕτεροι ἐξηγοῦντες τὸ «φανερούμενον» διὰ τοῦ «φανεροῦν», ἤτοι τὸν παθητικὸν τύπον ἐκλαμβάνοντες ὡς ἐνεργητικόν. «Lux enim illud est, quod omnia manifesta facit ἢ omne enim illud quod manifesta facit allia lux est.» Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτην ἑρμηνείαν καὶ ἐκδοχὴν τῆς εἰρημένης λέξεως.

Ἔχω σημειώσει ἀνωτέρω (σ. 1) ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ φωτὸς εἶναι τὸ μέσον τῆς ἑνώσεως τῶν ἐννοιῶν «ἐλέγχεσθαι καὶ φανεροῦσθαι»· ἡ μετάβασις εἰς τὴν φράσιν «πᾶν δὲ τὸ φανερούμενον φῶς ἐστιν» γίνεται διὰ τῶν ἐννοιῶν φανεροῦσθαι καὶ φωτίζεσθαι. Ἡ μερικὴ καὶ περιπτωσιολογικὴ ἔννοια τοῦ «τὰ δὲ πάντα» δικαιολογεῖται, ὡς εἶπον, διὰ μιᾶς ἐννοίας γενικωτέρας καὶ ἀξιωματικῆς φύσεως. Ὅ,τι ἀποκαλύπτεται ὑπὸ τὰς προειρημένας συνθήκας γίνεται φωτεινόν, ἐνάρετον, εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ. Τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα μετατρέπονται εἰς καθαρὰ καὶ ἐνάρετα προσεγγίζουν τοὺς διαπράττοντας αὐτὰ περισσότερον πρὸς τὴν φωτοβόλον πηγήν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι ἀναγκαιότατον καὶ χρησιμώτατον νὰ ἀφυπνισθῇ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἠθικῶς κοιμᾶται καὶ ἀπενεκρώθη ὡς πρὸς τὰ ἀγαθὰ ἔργα· ἐὰν ἀφυπνισθῇ καὶ ἀνακαινισθῇ θὰ τὸν φωτίσῃ ἡ πηγὴ τοῦ φωτός, ὁ Χριστός, καθὼς λέγει ἡ Γραφή. «Διὸ λέγει: ἔγειρε ὁ καθεύδων καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός». Καθὼς ὁ ὕπνος καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἐνταῦθα ἠθικὸς τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἀνάστασις. Πολλὰ ἐλέχθησαν περὶ τοῦ χωρίου τούτου, ἂν δηλ. ἀνήκῃ εἰς ἀπόκρυφον βιβλίον, ἢ ἐὰν ἀποτελῇ μέρος προσευχῆς ἀπαγγελλομένης ὑπὸ τῶν χριστιανῶν κατὰ τοὺς ἀποστο-

---

9) Ὁ Τ. Κ. Abbot εἰς τὸ ἔργον του «A Critical and exegetical Commentary» (Edinburg 1909) σ. 155 κ. ἑ, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Meyer καὶ τὰς ἐξηγήσεις ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ὁ Γερμανὸς ἑρμηνευτής· τὸ ἐλέγχειν ὁ Abbot ἐξηγεῖ διὰ τοῦ to expose = ἐκθέτειν. Ἀναφέρει καὶ τὴν ἑρμηνείαν τὴν ὁποίαν ὁ Πολύβιος ἀποδίδει γενικῶς εἰς τὸ ῥῆμα ἐλέγχεσθαι ἀποδεχόμενος ὡς ἀντίθετον τὸ «διασκοτεῖσθαι.» Κάμνει λόγον καὶ περὶ τοῦ Φαβωρίνου ὁ ὁποῖος ἑρμηνεύει τὸ ἐλέγχω = τὸ κεκρυμμένον ἀτόπημά τινος εἰς φῶς ἄγω. Ὥστε καὶ κατὰ τὸν Πολύβιον καὶ κατὰ τὸν Φαβωρῖνον τὸ ἐλέγχεσθαι συνδέεται μετὰ τοῦ φανεροῦσθαι ἀφ' οὗ τὸ μὲν ἐλέγχεσθαι ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ διασκοτεῖσθαι, ἐλέγχω δὲ σημαίνει φέρω εἰς φῶς. Περὶ τοῦ σύνδέσμου τῶν δύο τούτων ἐννοιῶν ἀνέφερα ἀλλαχοῦ τῆς μελέτης ταύτης. (σ. 1).

λικοὺς χρόνους, ἢ ἐὰν ἦναι ἐλευθέρα χρῆσις — ἀποδίδουσα μᾶλλον τὴν ἔννοιαν παρὰ τὸ γράμμα — χωρίου ἐκ τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαΐου (60, 1). Ὀρθοτέρα εἶναι ἡ τελευταία γνώμη· ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρων ἀπὸ μνήμης τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χωρία ἀπέβλεπε περισσότερον εἰς τὸ σημαινόμενον αὐτῶν παρὰ εἰς τὴν αὐτολεξεὶ ἐπανάληψιν αὐτῶν.

Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀπόστολος Παῦλος κατακλείει τὴν περὶ σκότους καὶ φωτὸς θεωρίαν διὰ μιᾶς γραφικῆς πανηγυρικῆς προτροπῆς ἡ ὁποία ἔρχεται ὡς συμπέρασμα ὅλων τῶν προηγουμένων. Ἀποκαλύπτει τὸν παροχέα τοῦ φωτός, τὸν φωτίζοντα (ἐπιφαύσει σοι), τὸν Χριστόν. Ἡ ἠθικὴ σημασία τοῦ φωτὸς ἀπορροφᾶται τώρα καὶ χάνεται ἐντὸς τοῦ θρησκευτικοῦ φωτός, τῆς πηγῆς τοῦ φωτός.

Ἐπὶ τῇ βάσει ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε γραφέντων παραθέτω ἐλευθέραν καὶ ἐν συνεχείᾳ παράφρασιν τῶν δυσνοήτων χωρίων εἰς τὰ ὁποῖα ἀφερώθη ἡ παροῦσα μελέτη.

Ὅσοι εὑρίσκονται μακρὰν τοῦ Χριστοῦ ἀνήκουν εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἠθικοῦ σκότους· καὶ σεῖς, Ἐφέσιοι, προηγουμένως διετελεῖτε ὑπὸ τὸ σκότος καὶ ὡς σκοτεινοὶ ἐπράττετε ἔργα σκοτεινά, ἁμαρτωλά. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν σας εἰς τὸν Χριστόν, ἐδημιουργήθη νέα κατάστασις· εἶσθε πεφωτισμένα τέκνα τοῦ Κυρίου, ἡνωμένα μετ' αὐτοῦ. Ἑπομένως ἡ πολιτεία καὶ ἡ διαγωγή σας πρέπει νὰ ἦναι φωτεινή, ἁγία, καθὼς ἁρμόζει εἰς ἀνθρώπους φωτισμένους μὲ τὸ φῶς τῆς χριστιανικης πίστεως. — Εἶναι δὲ γνωστὰ τὰ πρακτικὰ ἀποτελέσματα τοῦ τοιούτου φωτισμοῦ· ζωὴ ἐκδηλουμένη μὲ πᾶν εἶδος ἀγαθότητος, δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας, δηλ. μὲ ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς ἠθικῆς τοῦ Χριστοῦ.

Ὡς ὀπαδοὶ τοῦ Χριστοῦ, προικισμένοι μὲ τὸ νέον θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν φῶς, ἀπεκτήσατε ἀσφαλὲς κριτήριον περὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ· ἔχετε λοιπὸν καθῆκον ὅπως κατὰ τὴν ἠθικὴν ζωήν σας, ἐξετάζετε εἰς τὰ βάθη τῆς συνειδήσεώς σας ποία πρᾶξις καὶ ἐν γένει ποία πολιτεία σας εἶναι σύμφωνοι πρὸς τὰ παραγγέλματα τοῦ Κυρίου καὶ συνεπῶς εὐάρεστοι εἰς Αὐτόν. Δεύτερον ἐπακολούθημα τῆς νέας ἐν Χριστῷ ζωῆς σας εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς· ὡς γεμάτοι ἀπὸ καρποὺς τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ ἠθικοῦ φωτὸς εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ ἔχετε καμμίαν κοινωνίαν καὶ σχέσιν μὲ τὰ ἐναντία ἔργα, τὰ ἄκαρπα καὶ ἁμαρτωλά, τὰ ὁποῖα διαπράττουν οἱ ἄπιστοι εἴτε φανερῶς εἴτε κρυφίως· καὶ ὀφείλετε ὄχι μόνον νὰ ἀπέχετε ἀπὸ τοῦ νὰ διαπράττετε καὶ σεῖς τοιαῦτα ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἀποδοκιμάζετε ἀποκαλύπτοντες αὐτὰ μὲ τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ βελτιώσετε καὶ νὰ ἐπιστρέψετε εἰς τὸν Χριστὸν τοὺς δράστας αὐτῶν. Εἶναι ἀπαραίτητος τόσον ἡ ἀποχὴ ὅσον καὶ ὁ ἔλεγχος καθότι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα πρὸ πάντων κρυφίως διαπράττονται παρὰ τῶν ἀπίστων ἐντρέπεται κανεὶς καὶ μόνον νὰ τὰ επῃ. Ἀποδοκιμάζετε ἐξ ἴσου

τὰ σκοτεινὰ ἔργα τῶν υἱῶν τῆς ἀπειθείας καὶ φανερώνετε τὴν ἀσχημίαν των καὶ τὸν ὄλεθρον τὸν ὁποῖον δημιουργοῦν· θὰ προκύψῃ ἐντεῦθεν κέρδος, θὰ διαλυθῇ τὸ σκότος τῶν ἀπίστων μὲ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν θὰ ἀσκήσῃ ἐπ' αὐτῶν ἡ διὰ λόγων ἀποδοκιμασία σας καὶ ἡ διὰ τοῦ καλοῦ παραδείγματος διδασκαλία σας. Θὰ ἐπιτευχθῇ αὐτὸ ἀφ' οὗ εἴτε τὰ κρυφὰ εἴτε τὰ φανερὰ ἁμαρτήματα ὅταν ἐλέγχωνται κατὰ τρόπον διδακτικὸν ἐκ μέρους τῶν τέκνων τοῦ φωτὸς καθίστανται φανερὰ τουτέστι φανερὰ καὶ ἐνάρετα· διότι κατὰ γενικὴν ἀρχὴν πᾶν ὅ,τι ἀποκαλύπτεται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον δὲν ἠμπορεῖ νὰ διατελῇ εἰς κατάστασιν σκοτεινήν, ἀλλὰ θὰ μεταβληθῇ εἰς ἑτέραν φωτεινήν, θὰ γίνῃ φῶς.

ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΥΑΤΕΙΡΩΝ
ΓΕΡΜΑΝΟΥ

# Ο ΚΑΘΟΛΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἐν τῇ μακρᾷ ἡμῶν περὶ τῆς «Ὀξφορδείου κινήσεως» διατριβῇ, τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῇ «Ὀρθοδοξίᾳ», ἐσημειώσαμεν τὴν ἀσκηθεῖσαν ὑπὸ τῆς κινήσεως ἐκείνης ἐπίδρασιν εἰς τὴν μεταστροφὴν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ἀρχὰς γνησίου Καθολικισμοῦ. Ἡ παρατήρησις ἡμῶν ἐκείνη, προϊὸν μακρᾶς ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελέτης τῶν κατὰ τὴν σύγχρονον Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, τ. ἔ. τὸν ὅλον ἐκκλησιαστικὸν αὐτῆς βίον, εὗρε τελευταίως τὴν κύρωσιν αὐτῆς ἐν συγγραφῇ τοῦ W. A. Visser' T. Hooft διδ. τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Leiden καὶ Καλβινιστοῦ τὴν ὁμολογίαν. Ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶνε ἄγνωστος εἰς τοὺς κύκλους οἵτινες ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ ζητήματα τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ κοινωνικοῖς ζητήμασιν. Ὡς Γεν. Γραμματεὺς τῆς Παγκοσμίου Συνομοσπονδίας τῶν Χριστιανῶν Φοιτητῶν ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἔλθῃ εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς ὅλας τὰς ἑνωτικὰς κινήσεις, ὡς μέλος δὲ τῆς Ἐπιτροπῆς «περὶ μορφώσεως τῆς νεολαίας» τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου περὶ ζωῆς καὶ ἐργασίας μετέσχεν ἐνεργῶς τῶν διαφόρων Συνεδρίων αὐτῶν. Ἐχρημάτισε μέλος τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πρὸ ἐτῶν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Σεβ. Μητρ. Θεσσαλονίκης συνελθόντος Συνεδρίου πρὸς καθορισμὸν τοῦ θρησκευτικοῦ Προγράμματος τῆς ἐν τοῖς ὀρθοδόξοις χώραις λειτουργούσης «Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος τῶν Νέων» (Χαν), ὡς καὶ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ συγκληθέντος Βαλκανικοῦ Τμήματος τοῦ Παγκοσμίου Συνδέσμου (World Alliance). Ἐκ τῆς ἐπαφῆς αὐτοῦ τόσον πρὸς τὴν εὐρέως ἐν ταῖς ἀνωτέρω Κινήσεσιν ἐκπροσωπουμένην Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ὅσον καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐνεπνεύσθη τὸν πόθον νὰ μελετήσῃ τὴν φύσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς Ἀρρωμαϊκοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τῆς τάσεως ἐκείνης ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἥτις ἐχομένη τῶν καθολικῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ

ἀρχῶν ἄνευ ἀναγνωρίσεως τοῦ Παπικοῦ πρωτείου καὶ τῶν ἄλλων Ρωμαϊκῶν πλανῶν ἀπεκλήθη «Ἀγγλοκαθολικισμός». Καίτοι δὲ ἐν ἰδιαιτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ Βιβλίου αὐτοῦ πραγματεύεται καὶ περὶ τῶν συζητήσεων μεταξὺ τοῦ Ἀρρωμαϊκοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ τὸ Βιβλίον αὐτοῦ ἐπιγράφει «Ἀγγλοκαθολικισμὸς καὶ Ὀρθοδοξία». Ἐπιθυμοῦντες νὰ παράσχωμεν σαφῆ ἰδέαν «πῶς ἀντιλαμβάνεται τὴν καθολικὴν πίστιν καὶ ζωὴν» εἷς ἀδιόρθωτος, ὡς λέγει ἐν τῷ Προλόγῳ αὐτοῦ, Προτεστάντης καὶ πῶς κρίνει περὶ τοῦ καθολικισμοῦ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἐθεωρήσαμεν ὀρθὸν νὰ προβῶμεν εἰς ἐκτενῆ ἀνάλυσιν τοῦ κεφαλαίου «Ὁ Καθολικισμὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας» καὶ νὰ ἐπισυνάψωμεν τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν παρατηρήσεις.

***

Ὁ T. Hooft χωρεῖ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ Καθολικισμοῦ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῆς ὡς «Ἐκκλησίας-γεφύρας», διότι ἀποτελεῖ τὴν γεφύρωσιν τρόπον τινὰ τοῦ Καθολικισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ ἀναιρεῖ τὴν κρατοῦσαν παρὰ τοῖς Προτεστάνταις γνώμην ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἔχεται τῆς Μεταρρυθμίσεως τοῦ 16ου αἰῶνος, ὡς ἐκεῖνοι. Εἰς τὴν πλάνην αὐτὴν περιπίπτουσιν συνήθως οἱ Προτεστάνται πρῶτον διότι τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν γινώσκουσιν ἐκ Κινήσεων οἷαι «ὁ Παγκόσμιος Εὐαγγελικὸς Σύνδεσμος», «ἡ Βρεττανικὴ καὶ ἐξωτερικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρεία», ἡ «Χριστιανικὴ Ἀδελφότης τῶν Νέων», τ. ἕ. κινήσεων ἀκραιφνῶς Προτεσταντικῶν, ὧν συμμετέχει καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, οὐχὶ δὲ ἐξ ὀργανώσεων ἀκραιφνῶς Ἀγγλικανικῶν, οἷαι ἡ «Ἀγγλικὴ Ἐκκλ. Ἕνωσις», «ἡ Ἑταιρεία τῆς Ἱεραποστολῆς» καὶ ἄ. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ τάσις αὐτῶν νὰ ὑπερτιμήσωσι τὸ Προτεσταντικὸν στοιχεῖον ἐν τῷ Ἀγγλικανισμῷ, νὰ ὑποτιμήσωσι δὲ τὸ ἀντιπροτεσταντικὸν ἀποδεχόμενοι ὅ,τι ἐν αὐτῷ προσαρμόζεται πρὸς ἣν ἔχουσιν ἀντίληψιν περὶ Προτεσταντικῆς Ἐκκλησίας καὶ χαρακτηρίζοντες ὡς αὐτόχρημα ἀναχρονισμὸν ὅ,τι φαίνεται ὄζον καθολικισμοῦ οἷον τὰ Πατριαρχικὰ Μοναστήρια, τὴν ἐμμονὴν εἰς τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν καὶ τὰς συζητήσεις αὐτῶν περὶ διατηρήσεως τῆς θείας εὐχαριστίας. Ἀλλ' εἰς τὴν γένεσιν τῆς πλάνης συντελοῦσιν ἔπειτα καὶ ἡ Προτεσταντικὴ προκατάληψις ὅτι ζωὴ καὶ ζωτικότης εἶνε γνωρίσματα χαρακτηριστικὰ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἐνῶ ἄψυχον τελετουργικὸν καὶ τυπικότης συμπαρομαρτοῦσι τῷ Καθολικισμῷ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι «Μεταρρύθμισις, Καθολικισμός, παράδοσις» ἔχουσι διάφορον σημασίαν παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς λόγῳ τοῦ νησιωτικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰδιαιτέρας ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν ἢ ἐν τῇ Ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ.

Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ὑφισταμένων ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ Σχολῶν ὁ συγγραφεὺς φρονεῖ ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χωρίζει αὐτὰς ἀπ' ἀλλήλων εἶνε ἡ ἀντίληψις ἑκάστης αὐτῶν περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰδεώδους τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ πράξεως. Ἡ προτεσταντίζουσα Σχολὴ δέχεται ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ στρέφεται κατὰ πρῶτον λόγον πρὸς τὸ ἄτομον, πρὸς τὸν πιστόν, πρὸς ὃν ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ ἀμέσως διὰ τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἵνα μὴ λοιπὸν μεταξὺ Θεοῦ καὶ πιστοῦ παρεμβληθῇ ἡ Ἐκκλησία μετὰ τῆς παραδόσεως καὶ τοῦ κλήρου αὐτῆς, ὀφείλομεν ν' ἀντιληφθῶμεν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς μέσον ἁπλῶς διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ Χριστιανοῦ ἢ ὡς Ἑταιρείαν ἢ Σύνδεσμον Χριστιανῶν. Ἡ καθολικίζουσα Σχολὴ ἐξ ἐναντίας πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς ἵδρυσεν ὁρατὴν κοινωνίαν, τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως δεχθῇ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθοδηγεῖ τὴν ζωὴν αὐτῆς ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ διοικήσει, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἐκπροσωπεῖ τὴν συνέχισιν τῶν σχέσεων Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὅτι προηγεῖται τῆς ζωῆς τῶν Χριστιανῶν ἑκάστων καὶ ἑπομένως δὲν εἶνε μέσον μόνον πίστεως, ἀλλ' ἀντικείμενον πίστεως. Ἀλλ' οἱ Ἀγγλικανοὶ κατὰ τὸν συγγραφέα λέγοντες Προτεσταντισμὸν δὲν ἐννοοῦσι τοῦτον, ὡς διετυπώθη ἐν τοῖς συγγράμασι τοῦ Καλβίνου, ἀλλ' ἰδιότυπόν τινα Προτεσταντισμόν, τονίζοντα τὸ ἀτομικὸν ἰδίᾳ στοιχεῖον. Καὶ ὁ λόγος τούτου εἶνε ὅτι ὁ Ἀγγλικὸς Πουριτανισμός, καίτοι ἐπηρεάσθη ὑπὸ τοῦ Καλβινισμοῦ, ἔφερεν ἀνέκαθεν μορφὴν εὐσεβισμοῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ συνεμάχησε μετὰ τῶν εὐσεβιστικῶν ἢ ἀτομιστικῶν τάσεων, αἵτινες ἐνεφανίσθησαν ἔξω τῶν κόλπων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ τέλος ὅτι οἱ πολέμιοι τῶν καθολικῶν τάσεων ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ βαθμηδὸν ἐγένοντο πολέμιοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καθεστῶτος.

Παρὰ τὰς δύο ὅμως αὐτὰς ἐκδοχὰς περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας, τὴν προτεσταντίζουσαν καὶ τὴν καθολικίζουσαν, δέον ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ διακρίνωμεν καὶ τρίτην ἥτις εὕρηται μεταξὺ Ῥώμης καὶ Γενεύης. Ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ εἶνε ἡ τῆς ***Ἀναγεννήσεως***, ἥτις προϋποθέτει περιληπτικότητα, σύνθεσιν, ἀποχὴν ἀπὸ κατηγορηματικῶν διακρίσεων καὶ ἐξηγεῖ διατί ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ δύνανται νὰ συνυπάρχωσι δύο τόσον ἀντίθετοι ἀπόψεις, ὅσον αἱ προμνημονευθεῖσαι. Ὡς πρότυπον τῆς τρίτης ταύτης ἐκδοχῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ Ἔρασμος, οὗτινος εἶνε γνωστὴ ἡ ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅστις ἐζήτει ἐπιμόνως τὴν μεταρρύθμισιν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν διακοπὴν τῆς παραδόσεως. Τὴν μέσην αὐτὴν ὁδὸν ἐβάδισεν ἐφεξῆς ἡ βασίλισσα Ἐλισάβετ καὶ μετ' αὐτὴν οἱ μεγάλοι θεολόγοι τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ὁ Richard Hooker καὶ ὁ Ἱερεμίας Taylor οἵτινες ἀπεπειράθησαν νὰ συνδυάσωσι τὴν «νέαν μάθησιν» πρὸς

τὴν παραδεδομένην πίστιν, ὡς καὶ θεολόγοι τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος οἵτινες καυχῶνται ὅτι ὁ Ἀγγλικανισμὸς ἀποτελεῖ πραγματικὴν σύνθεσιν τριῶν παραδόσεων τῆς Ἑβραϊκῆς, τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς. Ἡ ἱστορία ἑπομένως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἡ κίνησις ἑνὸς ἐκκρεμοῦς τοῦ ὁποίου τὸ σταθερὸν σημεῖον ἀποτελεῖ περιληπτικὴ καὶ συνθετικὴ ἐκδοχὴ τῆς σημασίας ἥτις δὲν εἶνε οὔτε ἡ Ρωμαϊκή, οὔτε ἡ Προτεσταντική, οὔτε ἡ τῶν Παραφυάδων (sectarian), ἀλλ' εἶνε εἰδικῶς «ἀγγλικανική».

Ὁ συγγραφεὺς πρὶν ἢ περιγράψῃ σαφέστερον τὸν χαρακτῆρα αὐτὸν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας διεξέρχεται τὴν ἱστορίαν αὐτῆς κατὰ τὸν ΙΘ΄ αἰῶνα, διότι κατ' αὐτὸν τὸ ἐκκρεμὲς αὐτῆς, ὑπέστη τὴν βιαιοτέραν κίνησιν, ἔνθεν πρὸς τὸν Καθολικισμὸν τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησίας, ἑτέρωθεν πρὸς τὸν ἀτομισμὸν τῆς Χαμηλῆς λεγομένης Ἐκκλησίας κατὰ τὰς διαφόρους ἀναβιώσεις τοῦ Εὐαγγελικαλισμοῦ. Ἐν ἀρχῇ τοῦ ΙΘ΄ αἰῶνος ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐκράτει εἶδος ἠπίου, μᾶλλον ὀρθολογίζοντος, ἀτομιστικοῦ καὶ κοσμικοῦ Προτεσταντισμοῦ, αἱ δὲ ἐπίσημοι ἀρχαὶ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ἐθεώρουν ὡς Προτεσταντικὴν καθ' ὃν τρόπον ἦσαν τοιαῦται καὶ αἱ προτεσταντικαὶ παραφυάδες. Ἐναντίον τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγέρθησαν οἱ ἡγέται τῆς Ὀξφορδείου Κινήσεως, οἵτινες ἐπεζήτησαν οὐχὶ τὴν ἐκ νέου ἐπιστροφὴν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Καθολικισμὸν ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ τὸν ἀνακαθολικισμὸν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, διατηρουμένων τῶν στοιχείων τοῦ Εὐαγγελικαλισμοῦ καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐν αὐτῷ χριστοκεντρικῆς τάσεως τοῦ Εὐσεβισμοῦ. Ἡ τάσις τῶν Τρακταριανῶν ἦτο ὅπως καταστήσωσι καὶ αὖθις κεντρικὴν ἐν τῷ Ἀγγλικανισμῷ τὴν καθολικὴν ἐκδοχὴν περὶ τῆς ἐννοίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποδείξωσιν ὅτι ἡ διδασκαλία αὐτῆς εἶνε ἡ τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας. Καὶ ἐπέτυχον τοῦτο, διότι ἀνεῦρον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀγγλικανισμοῦ ἰσχυρὰ ρεύματα καθολικιζούσης τάσεως οὐ μόνον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ, καίτοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποφύγωσι τὰς ὑπερβολὰς ὡς μαρτυρεῖ τὸ 90ὸν Φυλλάδιον τοῦ «Newman» ὅστις πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει ἐν τοῖς 39 ἄρθροις τὸ ἀντιπίπτον πρὸς τὴν παραδεδομένην ἐκκλησιαστικὴν πίστιν. Περιγράφων ἐφεξῆς ὁ συγγραφεὺς τὰ διάφορα στάδια τῆς Ὀξφορδείου Κινήσεως ἐπεξηγεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς θεωρίας εἰς τὴν πρᾶξιν, ἰδίᾳ τὴν τελετουργικήν, ἥτις ὅμως δὲν ἐμφανίζεται ὡς ἁπλῆ τυπολατρεία, ἀλλ' ὡς ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις βαθείας ἐσωτερικῆς εὐσεβείας καὶ πόθου κατηχητικοῦ καὶ ἐξαίρει ἰδίᾳ τὴν τρίτην περίοδον αὐτῆς, ἥτις ἀνέδειξεν ἡγέτας ἐν τῇ δογματικῇ μαθήσει καὶ σκέψει ἐφαμίλλους πρὸς τοὺς τῆς πρώτης περιόδου. Οἱ νέοι οὗτοι ἡγέται ἐκπροσωποῦντες σύνθεσιν μεταξὺ τῆς νέας μαθήσεως καὶ τῆς ἀρχαίας πίστεως ἐχώρησαν

μάλιστα ἐπέκεινα τοῦ Newmann καὶ τοῦ Pusey, οἵτινες κατηγοροῦντο ὡς ὑπεράγαν συντηρητικοί, καθόσον ἀπέρριπτον ἐπιστημονικάς τινας ἀληθείας, ἀπολύτως βεβαίας. Ὁ μέγας ἀρχηγὸς τῆς νέας ταύτης κριτικῆς Σχολῆς ὑπῆρξεν ὁ Ἐπίσκοπος Gore, ὅστις ἀπήλλαξε τὴν Ὀξφόρδειον Κίνησιν τοῦ δόγματος τοῦ Μεσαιωνισμοῦ καὶ συνέτεινεν, ὥστε πολλοὶ νεώτεροι διανοούμενοι νὰ προστεθῶσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἀγγλοκαθολικισμοῦ. Οὕτως σήμερον δέον νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ τῆς Ἀγγλοκαθολικῆς μερίδος, ἥτις ἀντιπροσωπεύει μικρὸν σχετικῶς ἀριθμὸν φιλοπολέμων ὀπαδῶν, καὶ τοῦ Ἀγγλοκαθολικισμοῦ ὡς κινήσεως ἥτις περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν μελῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες καίπερ μὴ ἀνήκοντες ἐξωτερικῶς εἰς τὴν ἀνωτέρω μερίδα ἔχονται ἐν τούτοις στερρῶς τοῦ καθολικοῦ τρόπου τῆς διανοήσεως καὶ τῆς θείας λατρείας. Καὶ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τῆς κινήσεως ταύτης τοῦ Καθολικισμοῦ ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ λόγος ἐφεξῆς.

(Ἀκολουθεῖ)

† ΠΡ. ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ

# Η ΕΝΙΑΥΣΙΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΙ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗι

Οἱ χριστιανικοὶ ναοὶ οἱ ἐπ' ὀνόματι ἁγίων κτιζόμενοι καὶ τιμώμενοι ἐτέλουν ἐνιαύσιον μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν καὶ πανήγυριν κατὰ τὴν ἡμέραν συνήθως τῆς τελευτῆς τοῦ ἁγίου εἰς ὃν ἦν καθιερωμένος ὁ ἱερὸς ναός, ὡς ὁρίζεται αὕτη ἐν τῷ ἑορτολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος καὶ τῆς κοινῆς ἱερᾶς συνηθείας ἐξῃροῦντο οἱ δύο μόνον γνωστοὶ καὶ περιώνυμοι ναοί, τῆς τοῦ Θεοῦ Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ τῆς ὁμωνύμου ἐν Θεσσαλονίκῃ. Ἡμέρα μνήμης δὲν ὑπῆρχε, διότι οἱ ναοὶ οὗτοι ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς τὴν ὑπερτάτην τοῦ Θεοῦ Σοφίαν, καὶ οὐχὶ εἰς ἁγίαν ὁμώνυμον. Ἀλλ' οἱ μεγάλοι οὗτοι νχοὶ δὲν ἦτο ἀνεκτὸν νὰ μένωσιν ἄνευ ἰδιαιτέρας ἐνιαυσίου πανηγύρεως, καίτοι τόσαι ἐτελοῦντο ἐν αὐτοῖς ἑορταὶ μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπείας οὐδεμίαν ἔχουσαι σχέσιν μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ.

Ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ἑκάστου ναοῦ ἦτο τρόπον τινὰ οἰκογενειακή. Ὁ ἑορτάζων ναὸς ἐν ἑορτασίμῳ καὶ λαμπρᾷ παραστάσει ὑπεδέχετο τοὺς χριστιανούς, ὡς ὁ ἑορτάζων οἰκοδεσπότης τοὺς φίλους καὶ γνωστούς, ἡγίαζεν αὐτούς, καὶ ἐλάμπρυνε τὰ πρόσωπα πάντων τῶν ἐν αὐτῷ ἱερατευόντων καὶ ἐνοριτῶν χριστιανῶν ἐκδεχομένων ἐν χαρᾷ τοὺς ἁπανταχόθεν συρρέοντας πιστούς. Πανάρχαιον ἔθιμον τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ εὐσεβείας ἀναζωογονοῦν τὴν πίστιν καὶ πληροῦν εὐφροσύνης τὰς ψυχὰς τῶν χριστιανῶν.

Ἡ ἡμέρα τῆς μνήμης οἱουδήποτε ἁγίου, εἰς ὃν ἦν ἀφιερωμένος ναός, ἦτο ἡμέρα μεγάλη καὶ ἐπίσημος εἴς τε τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία καὶ ἀνεμένετο μετὰ πολλῆς πνευματικῆς χαρᾶς ὡς ἡμέρα πανηγυρικῆς εὐφροσύνης. Ἦτο δυνατὸν οἱ περιφανεῖς καὶ περιάκουστοι τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ναοί, τὰ κατ' ἐξοχὴν Ἱερὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, οἱ ὑπέρτατοι θρόνοι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, νὰ ὦσι ξένοι πρὸς τὴν ἱερὰν ταύτην παράδοσιν καὶ συνήθειαν καὶ νὰ στερῶσι τοὺς πιστοὺς τῆς ἰδιαιτέρας ταύτης ἐνιαυσίου ἀγαλ-

λιάσεως; Βεβαίως οὐχί. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐνεῖχε βαθυτάτην, μυστικὴν καὶ ἀσύλληπτον ἔννοιαν· οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν Σοφίαν τοῦ Θεοῦ ἐπροσωποποίησαν διὰ τῆς Ἀθηνᾶς, ἐξωτερίκευσαν τὴν ἔννοιαν δι' εἰκόνος ἐστημένης ἐν τῇ Ἀκροπόλει, ἀλλ' ἐν τῷ χριστιανισμῷ ἡ ἔννοια τῆς Σοφίας τοῦ Θεοῦ παρέμεινεν ἀσύλληπτος καὶ πνευματική, ὅπως καὶ ὁ Θεός, καὶ διὰ τὸ τοιοῦτον ὄνομα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁρισθῇ ἐνιαύσιος ἑορτὴ καὶ πανήγυρις.

Ἀλλ' οἱ ναοὶ οὗτοι ἔπρεπε, κατὰ τὸ κοινὸν ἔθιμον, ἐνιαυσίως νὰ πανηγυρίζωσι, καὶ καθωρίσθη ὡς ἑορτὴ ἐνιαύσιος γεγονὸς μέγα καὶ ἱστορικὸν σχέσιν ἔχον μὲ τοὺς ναοὺς τούτους ἄμεσον, τὰ μεγαλοπρεπῆ αὐτῶν ἐγκαίνια, τὰ τελεσθέντα μετὰ τόσης πομπῆς καὶ πανηγύρεως ὑπὸ τῶν ἱδρυτῶν καὶ κτιτόρων τῶν μεγάλων τούτων καὶ περιλάμπρων ναῶν. Ἡ ἑορτὴ λοιπὸν τῶν ἐγκαινίων αὐτῶν ἦτο καὶ ἡ ἐνιαύσιος αὐτῶν ἑορτὴ καὶ πανήγυρις.

Καὶ τὴν μὲν ἑορτὴν καὶ μνήμην τῶν ἐγκαινίων [1]) τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας Σοφίας γινώσκομεν ἐκ τοῦ ἀκριβοῦς αὐτῆς καθορισμοῦ ἐν τοῖς Μηνολογίοις τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λεπτομεριῶν τῆς τελετῆς καὶ ἀκολουθίας τῆς περιγραφομένης εἰς τὰ ἀρχαῖα Τυπικὰ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας [2]), τὴν ἑορτὴν δὲ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ μεγάλου ὁμωνύμου ναοῦ ἀποσιωπῶσι μὲν πάντα τὰ γνωστὰ ἑορτολόγια καὶ οἱ Συναξαρισταί, ἀναγράφεται ὅμως εἰς Ἁγιορειτικὸν τυπικὸν μετὰ προσδιορισμοῦ τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ μηνός.

Διὰ τὴν ἐκκλησίαν Θεσσαλονίκης ὁ καθορισμὸς τῆς ἐνιαυσίου ἑορτῆς τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι σπουδαία ἀποκάλυψις, διότι ἀπὸ τοῦ 1912 σοβαρῶς ἀπησχόλει τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους ἡ εὕρεσις τῆς ἐνιαυσίου ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως τοῦ ναοῦ, πότε δηλονότι ἐπανηγύριζεν οὗτος καὶ ἐπὶ τίνι γεγονότι.

Ὅτι ἐτήσιον ἐτέλει πανήγυριν ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ιε' αἰῶνος, καὶ δὴ κατὰ τὰ ἔτη 1420-1430 ἐπὶ μητροπολίτου Συμεών, τὸ τοιοῦτον γινώσκομεν ἀσφαλῶς ἐκ τῶν ἐν τῷ Παρισινῷ Κώδικι 2953 περιεχομένων 89 σημειωμάτων [3]), τῶν γραφέντων

---

[1]) Ὡς γνωστὸν δὶς ἐτελέσθησαν ἐγκαίνια τοῦ μεγάλου ναοῦ· τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Μηνᾶ τῇ 27 Δεκεμβρίου 537, καὶ δεύτερον τῇ 23 Δεκεμβρίου 562, παρόντος ἐν ἀμφοτέροις καὶ τοῦ κτίτορος βασιλέως Ἰουστινιανοῦ. (***Γεδεών***, Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον σ. 203). Τὴν παραμονὴν τῶν ἐγκαινίων ἤνοιξαν αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ (θυρανοίξια) καὶ ἐτελέσθη τὸ «φωτοδρόμιον».

[2]) Ἴδ. ***Δημητριεύσκη***, Τυπικὰ Α, 34.

[3]) Τὰ σημειώματα ταῦτα ἐδημοσίευσεν ὁ Σ. Κουγέας μετὰ ἐπεξηγηματικῶν παρατηρήσεων ἐν Byz. Zeitschrift τ. 22 (1914) σ. 143-163, ἐκ τούτων τὰ πρῶτα 52 ἐγράφησαν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀπὸ τοῦ 1420-1425, τὰ δὲ λοιπὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅπου κατέφυγεν ὁ τῶν σημειωμάτων γραφεὺς (τῷ 1425) «διὰ τὰ συμβάντα ἐκεῖσε

ὑπὸ κληρικοῦ τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἀφορώντων τὰς ὑπ' αὐτοῦ γενομένας εἰσπράξεις ἐκ τῶν ἓξ μεγάλων ναῶν τῆς πόλεως, τοῦ ἁγίου Δημητρίου [4]), τῆς Ἁγίας Σοφίας [5]), τῶν ἁγίων Ἀσωμάτων (ἢ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων) [6]), τοῦ ἁγίου Μηνᾶ [7]), τῆς Ἀχειροποιήτου [8]) καὶ τῆς Ὁδηγητρίας [9]). Ἐκ τῶν εἰσπράξεων τῶν ἐν λόγῳ ἓξ ναῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς αὐτῶν καὶ πανηγύρεις, ὡς καὶ τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν προερχομένων ἐξ ἐνοικιάσεως ἐργαστηρίων, καραβίων καὶ ἄλλων ἀκινήτων ἐλάμβανεν ὡρισμένον μερίδιον (ζητούλιον) καὶ ἡ Μητρόπολις, τὸ ὁποῖον εἰσέπραττε κατὰ ἑξαμηνίαν, ἢ εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἑπομένης ἰνδικτιῶνος, ἢ καὶ ἀργότερον ὁ κληρικὸς οὗτος τῆς Μητροπόλεως [10]) καὶ ἐσημείου τοῦτο εἰς ἰδιόκτητον αὐτοῦ κώδικα. (ὁ ὁποῖος καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων) κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

«† μηνὶ νοεμβρίῳ ζ' ἰνδ. ιδ' (1420) ἔλαβον ὁρισμῷ τοῦ ἁγιωτάτου [11]) μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κῦρ *Συμεὼν* ἀπὸ τῶν ἐννέα νομισμάτων ὧν μοι ὤφειλεν ἕως τῆς συμπληρώσεως τοῦ Ὀκτωβρίου ὑπὲρ δύο χρόνων παρελθόντων ἄσπρα ν ἀπὸ τοῦ ἱερομονάχου κυροῦ *Γρηγορίου* τοῦ κατὰ κόσμον Πόθου. λείπονται καὶ τὰ λοιπά. (ἀριθ. σημειώμ. 26)

---

μεγάλα καὶ ἀφόρητα δεινὰ τῆς δυστυχοῦς πόλεως Θεσσαλονίκης καὶ τὸν γεγενημένον ἀποκλεισμὸν ἐκεῖσε πικρὸν καὶ ὀλέθριον» (ἀριθ. σημειώμ. 82.)

4) Ἀριθ. σημειώματος 6, 15, 16, 20, 27, 39, 40, 42, 45.

5) Ἀριθ. σημειώμ. 5, 12, 17, 22, 27, 41, 88.

6) Ἀριθ. σημειώμ. 3, 18, 23, 28, 31, 32, 34, 38, 44, 86.

7) Ἀριθ. σημειώμ. 7, 8, 19, 21, 35, 47, 51.

8) Ἀριθ. σημειώμ. 4, 10, 28, 30, 32, 38, 50, 52.

9) Ἀριθ. σημειώμ. 33, 43, 51, 55.

10) Ὁ ἐκδώσας τὰ σημειώματα ταῦτα Κουγέας ὡς πιθανὸν γραφέα τούτων ὑποθέτει τὸν Νομοφύλακα Θεσσαλονίκης διάκον Ἰωάννην τὸν Εὐγενικόν, ἀδελφὸν Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, ἀλλ' ἡ γενομένη ὑπ' ἐμοῦ παραβολὴ τῶν σημειωμάτων τούτων πρὸς τὸν ἀποκείμενον ἐν τῇ Παρισινῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτόγραφον κώδικα Ἰωάννου τοῦ Εὐγενικοῦ ὑπ' ἀριθ. 2075 ἀποκλείει τὸ τοιοῦτον. Τὰ σημειώματα εἶναι κακογεγραμμένα καὶ δυσανάγνωστα, ἐνῷ ἡ γραφὴ τοῦ Ἰωάννου Εὐγενικοῦ εἶναι κανονικὴ καὶ λίαν εὐανάγνωστος· ἐκ τοῦ ἰδιογράφου τούτου κώδικος τοῦ Εὐγενικοῦ ἐξέδωκα τὸν πρὸς τὰς καλλωπιζομένας γυναῖκας λόγον τοῦ αὐτοῦ Εὐγενικοῦ (ἴδ. ἐπετηρίδα ἑταιρείας Βυζ. Σπουδῶν τ. Η σ. 43) καὶ γνωρίζω καλῶς τὴν γραφὴν τοῦ Εὐγενικοῦ Ἰωάννου, ἡ ὁποία οὐδὲ πόρρωθεν ὁμοιάζει πρὸς τὴν δυσανάγνωστον τῶν σημειωμάτων· ἄλλως τε καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 85 σημείωμα, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῶν εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν ἕνωσιν καταπλευσάντων, ὁ Εὐγενικὸς (ὁ ὡς γραφεὺς ὑποτιθέμενος) δὲν καταλέγει καὶ ἑαυτὸν μεταξὺ τούτων, ὡς ὀρθῶς παρετήρησε καὶ ὁ Κουγέας· ἑπομένως ἄλλος ὁ γραφεὺς τῶν σημειωμάτων.

11) Ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ κληρικὸς οὗτος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης δὲν τιτλοφορεῖ τὸν μητροπολίτην παναγιώτατον, ἀλλ' ἁπλῶς ἁγιώτατον.

Τῷ αὐτῷ [μηνὶ] ἔλαβον ἀπὸ τῆς *πανηγύρεως τῆς Ἁγίας Σοφίας* ἄσπρα ι καὶ ἀπὸ τοῦ κλήρου τοῦ ἁγίου Δημητρίου διὰ τὴν πανήγυριν ἄσπρα ιβ (ἀριθ. 27)

† καὶ ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς Ἀχειροποιήτου ἄσπρα ιγ (ἀριθ. 28)

† καὶ ἀπὸ τῶν Ἁγίων Ἀγγέλων ὑπὲρ τῶν ἑξαμερίων καὶ ὀκταμερίων καὶ πανηγύρεων ἄσπρα κδ (ἀρ. 29)

† μηνὶ νοεμβρίῳ γ' ἰνδ. ιε (1425) ἔλαβον παρὰ τοῦ χαρτουλαρίου τοῦ εὐαγοῦς κλήρου τῆς Ἁγίας Σοφίας ἱερέως κῦρ Κωνσταντίνου ὑπὲρ τῆς ιδ' ἰνδικτ. μόνα ἄσπρα λς (ἀριθ. 41)

ἀπὸ δὲ τῆς πανηγύρεως τοῦ ἁγίου Δημητρίου οὐκ ἔλαβόν τι, διότι προεβάλλετο ὁ χαρτοφύλαξ ὅτι παρεκράτησεν αὐτὰ ὁ δεσπότης καὶ ἀπέμειναν παρ' αὐτοῦ τὰ ζητούλια» (ἀριθ. 42)

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σχετικῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν σημειωμάτων σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἐτέλει ἐνιαύσιον πανήγυριν, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοί, ἐκ τῶν κατ' αὐτὴν δὲ τὴν πανήγυριν εἰσπράξεων ἐλάμβανε καὶ ἡ Μητρόπολις ὡρισμένον μερίδιον μετὰ παρέλευσιν ἑξαμηνίας, ἢ ὀκταμηνίας, ἢ καὶ ὁλοκλήρου ἔτους, ὡς εἴπομεν. Ἐὰν τὸ ἐκ τῶν πανηγύρεων μητροπολιτικὸν μερίδιον ἐδίδετο εἰς τακτικὴν καὶ ὡρισμένην προθεσμίαν, θὰ ἠδυνάμεθα ἐπιτυχῶς ν' ἀνακαλύψωμεν τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν τῆς τελουμένης ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ τῆς Θεσσαλονίκης πανηγύρεως· ἀλλ' ἡ ἀπονομὴ τοῦ μεριδίου ἐγίνετο ἀτάκτως καὶ ἑπομένως ὁ προσδιορισμὸς οὗτος ἀποβαίνει ἀδύνατος· καὶ ἀπομένει εἰς ἡμᾶς ἡ μοναδικὴ πληροφορία Ἁγιορειτικοῦ Κώδικος καθ' ἣν κατὰ τὴν 24 τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς ἐτελοῦντο τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 68 Κώδικι τῆς ἐν ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος (Ρωσσικοῦ) κατὰ τὴν 24 Ἰανουαρίου ἐν τῇ σειρᾷ τῶν καθ' ἡμέραν ἑορταζομένων ἁγίων σημειοῦται «Τὰ ἐγκαίνια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ [12].» Ἡ πληροφορία αὕτη τοῦ Ἁγιορειτικοῦ Κώδικος εἶναι μοναδικὴ καὶ σπουδαιοτάτη, διότι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ εἰς ἑκατοντάδας Κωδίκων τοὺς ὁποίους ἐξηρεύνησα καὶ ἐμελέτησα εὑρέθη τοιαύτη μνεία ἐγκαινίων τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἁγίας Σοφίας κατὰ τὴν ὑποδεικνυομένην ἡμέραν ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω Κώδικος ἢ καὶ ἄλλην τινά. Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς Θεσσαλονίκης «μεγάλη ἐκκλησία», ὡς καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμώνυμος ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιπτώσει εἶχεν ἀφορμὰς καὶ λόγον νὰ τελῇ ἐνιαύσιον πανήγυριν, ἀφοῦ ἦν ἀφιερωμένη εἰς τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου, δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ ὁρίσωμεν ὡς ἡμέραν πανηγύρεως τοῦ ναοῦ τὴν 24 Ἰανουαρίου, ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων αὐτοῦ.

---

12) Ἴδ. ***Δημητριεύσκη***, Τυπικὰ Α σ. 158

Ὅπως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ ὁμωνύμῳ «μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ» ἐτελεῖτο μεγαλοπρεπεστάτη ἑορτὴ καὶ πανήγυρις κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων αὐτῆς (23 Δεκεμβρίου), οὕτω καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ μνήμη τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ ἐτελεῖτο ἐνιαυσίως πανηγυρικῶς μετὰ λιτῆς κατὰ ὡρισμένην τυπικὴν ἀκολουθίαν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ διαφορῶν ἴσως τινῶν εἰς τὰ Τροπάρια τῆς λιτῆς. Κατὰ τὸν Πατμιακὸν Κώδ. 266, ὅστις περικλείει τὸ ἐπίσημον καὶ ἀρχαιότερον τυπικὸν τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ἡ τυπικὴ τῶν ἐγκαινίων διάταξις τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔχει οὕτως:

«Περὶ ὥραν γ' κατέρχεται ὁ πατριάρχης καὶ εἰσέρχεται διὰ τῆς πλαγίας εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ γίνεται εὐχὴ τοῦ τρισαγίου καὶ ἄρχονται οἱ ψάλται ἐν τῷ ἄμβωνι τὸ τροπάριον ἦχος δ'.

Ἡ πόλις σου, Θεοτόκε, ἡ ἐν σοὶ βασιλεύουσα
μεγάλων λυτρωθεῖσα διὰ σοῦ περιστάσεων
σοὶ ὕμνον εὐρωστίας προβάλλεται
τὴν ἁγίαν σου ᾠδὴν φθεγγομένη.
Μεγαλύνει ἡ ψυχή μου τὸν Κύριον
ὅτι ἐποίησέ μοι μεγαλεῖα ὁ δυνατὸς
καὶ μόνος πολυέλεος.

Καὶ ἡνίκα ἐξέλθῃ ἡ λιτὴ ἐκ τῆς ἐκκλησίας, εὐθέως ἀσφαλίζεται ἡ ἐκκλησία καὶ ἀνέρχεται ἡ λιτὴ ἐν τῷ φόρῳ καὶ δοξάζουσιν οἱ ψάλται τὸ αὐτὸ τροπάριον καὶ ὁ διάκονος τὸ μέγα «Κύριε ἐλέησον» καὶ πάλιν ἄρχεται Τροπάριον ἦχος πλ. δ'.

Τὴν πόλιν ἡμῶν, Κύριε,
ὡς τῆς οἰκουμένης ὀφθαλμὸν
ἐκ πάσης σου δικαίας ἀπειλῆς ἐλευθέρωσον
καὶ τοῖς σκήπτροις τῆς βασιλείας αὐτῆς
διὰ παντὸς κατακόσμησον
βαρβάρων ἀποστροφὴν
καὶ τῶν κινδύνων ἀπαλλαγὴν
διὰ τῆς Θεοτόκου δωρούμενος.

Καὶ ὅτε φθάσῃ ἡ λιτὴ εἰς τὸν νάρθηκα πλησίον τῶν μεγάλων πυλῶν μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ τροπαρίου, εὐλογεῖ ὁ πατριάρχης καὶ ἄρχεται τὰ ὀρφανὰ τὸ «Ἄρατε πύλας» καὶ εἰσέρχεται ἡ λιτὴ καὶ γίνεται εὐθὺς εὐχὴ τοῦ τρισαγίου. Προκείμενον ἦχος γ' «Μέγας ὁ Κύριος ἡμῶν». Στίχος «Αἰνεῖτε τὸν Κύριον»· ὁ ἀπόστολος πρὸς Ἑβραίους «Ἀδελφοὶ τοιοῦτος ἡμῖν ἔπρεπεν ἀρχιερεύς». Ἀλληλούϊα ἦχος α' «Μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου». Εὐαγγέλιον κατὰ Ἰωάννην κεφ. ἡβ' «Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐγένετο τὰ ἐγκαίνια ἐν Ἱεροσολύμοις»· κοινωνικὸν «Ἀγαλλιᾶσθε δίκαιοι»· καὶ ἀντὶ

τοῦ «ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν» ὁ διάκονος «Σοφία» καὶ γίνεται ἡ παννυχὶς κατὰ τὴν τάξιν[13]. . . .

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω τυπικὴν διάταξιν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας ἐγένετο πάντως καὶ ἡ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ναοῦ τελετὴ μετὰ παραλλαγῆς μόνον τῶν Τροπαρίων σχετιζομένων πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς πόλεως. Τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ψαλλόμενα κατὰ τὴν λιτὴν τῶν ἐγκαινίων τροπάρια συνεδέοντο μὲ τὴν παράδοσιν τῆς ἀφιερώσεως τῆς πόλεως εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ ταύτην ἐπεκαλεῖτο ὁ λαὸς καὶ ἐδοξολόγει, ἐσχετίζοντο δὲ καὶ μετὰ ἱστορικῶν γεγονότων, ἐπιδρομῶν ἐθνῶν, πολιορκιῶν καὶ πολέμων, τοὺς ὁποίους εἶδε καὶ ἐπέζησεν ἡ πρωτεύουσα καὶ ἐπεκαλεῖτο τὴν προστασίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου διὰ πρεσβειῶν τῆς ἁγίας αὐτοῦ μητρός. Ἀλλὰ καὶ τὰ παθήματα καὶ αἱ περιπέτειαι καὶ συμφοραὶ τῆς Θεσσαλονίκης δὲν ἦσαν διάφοροι τῆς βασιλευούσης· προστάτης δὲ τῆς πόλεως καὶ φύλαξ ἦν ὁ μεγαλομάρτυς Δημήτριος, πρὸς ὃν πάντως ἐσχετίζοντο καὶ τὰ ψαλλόμενα εἰς τὴν λιτὴν Τροπάρια κατὰ τὸν τύπον τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. •

---

13) *Δημητριεύσκη*, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 32.

ΑΡΧΙΜ. ΙΛΑΡΙΩΝΟΣ ΒΑΣΛΕΚΑ

# ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ [1]

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δύο δέχεται τὰς πηγὰς τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως: τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, ὁμολογεῖ δὲ αὐτὰς ἰσοκύρους, ἰσοτίμους καὶ ἰσοστασίους, ἤτοι οὐδ' ἑτέραν δέχεται κατωτέραν τῆς ἑτέρας. Ἡ ὑπ' ἐμοῦ πρόταξις τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἐνέχει καὶ χρονολογικὴν ἔννοιαν κα' οὐσιαστικὴν σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου ἤτοι ἐκτάσεως, ὡς ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς θὰ καταδειχθῇ. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ἄγραφος παράδοσις, ἤτοι ἡ διὰ ζώσης φωνῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων ἀποκάλυψις τῆς χριστιανικῆς γνώσεως, προηγήθη τῆς δι' ἐγγράφων μνημείων παραδοθείσης. Τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Θεανθρώπου διὰ στόματος, διὰ τοῦ προφορικοῦ δὲ λόγου τὸ πρῶτον καὶ οἱ Ἀπόστολοι μετέδωκαν εἰς τὸν κόσμον τὴν «καινὴν διδαχὴν» πλήρη καὶ ἀρτίαν, κατόπιν δὲ περιστατικῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, παρεδόθησαν καὶ γραπτῶς εἴτε ἐν ἐπιστολαῖς, εἴτε ἐν «διηγήσεσι» (Λουκ. α', 1), ὅσα ἀπῄτουν αἱ ἑκάστοτε παρουσιαζόμεναι ἐν ταῖς ἑκασταχοῦ ἐκκλησίαις ἀνάγκαι. Ἐντεῦθεν προκύπτει, ὅτι ὑπὸ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν νοοῦμεν τὴν Χριστιανικὴν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως γνῶσιν, ἥτις διὰ στόματος παραδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἐν μέρει εὗρεν ἔκφρασιν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, ἐν μέρει δὲ τυγχάνει ἀποτεθησαυρισμένη εἰς τὴν μνήμην τῶν πιστῶν (Α. Κορ. ια', 2. Ἰω. κ', 30. κα', 25. Λκ. α', 1-4 Β' Θεσσ. β', 15. Α' Τιμ. στ', 20). Ἀλλὰ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ἔχει καὶ

---

[1] Ἡ παροῦσα μελέτη ἀπετέλεσε τὸ σῶμα ἐναρκτηρίου μαθήματος εἰς τὴν Δογματικήν, δοθέντος τῇ 9η Δεκεμβρίου 1932 ἔ. ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βαρσοβίας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου, τοῦ Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κ. Διονυσίου καὶ πολλῶν καθηγητῶν ἐκ τῶν τῆς Ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ τῶν ἄλλων Πανεπιστημιακῶν Σχολῶν.

εὐρυτέραν ἔννοιαν. Ἐφ' ὅσον ἡ θεία ἀλήθεια ἀπεκαλύφθη πλήρης (ἅπαξ παραδοθεῖσα, Ἰούδ. 3) καὶ ὁλόκληρος καὶ τελεία ἐν Χριστῷ καὶ διὰ Χριστοῦ, καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δὲ μετεδόθη ἀρτία, ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι ἡ ἐν τῇ πληρότητι αὐτῆς παραδοθεῖσα εἰς τὴν Χριστόδμητον Ἐκκλησίαν θεία ἀλήθεια σώζεται ἀκεραία ἐν τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει. Κατὰ ταῦτα, ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις εἶναι ἡ περὶ τῆς ὀρθῆς χριστιανικῆς γνώσεως ἀλάθητος, αὐθεντικὴ καὶ σταθερὰ μαρτυρία, ἡ ὁμολογουμένη ὁμοφώνως καὶ συνεχῶς ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ φερομένη ἐν τοῖς πατράσι, ταῖς συνόδοις τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῇ πράξει αὐτῆς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐκ τούτων συνάγομεν:

α΄) ὅτι ὄντως πρὸς τῇ γραφῇ πηγὴν τῆς θείας Ἀποκαλύψεως αὐτοτελῆ, θεόπνευστον καὶ ἄρα σύμφωνον αὐτῇ καὶ ἰσόκυρον δέον νὰ δεχθῶμεν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

β΄) ὅτι αὕτη φέρεται ὀρθόδοξος καὶ ἀκαινοτόμητος ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

γ΄) ὅτι μόνον ὑπὸ τὸ φῶς καὶ τὴν χειραγωγίαν τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως δέον νὰ ἑρμηνεύηται καὶ νὰ συμπληρῶται ἡ Γραφή.

δ΄) ὅτι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις κέκτηται σπουδαίαν σημασίαν ἐν τῇ δογματικῇ δράσει τῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἀκολουθίαν δὲ καὶ διὰ τὴν Δογματικὴν Ἐπιστήμην ἐν γένει· καὶ

ε΄) ὅτι ἡ Ἱερὰ παράδοσις, πρὸς τῇ θεωρητικῇ, κέκτηται καὶ μεγάλην πρακτικὴν σημασίαν διὰ τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν ἠθικὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν.

Πρόδηλον δὲ ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς γνωρίσμασι τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὡς κεντρικὴ αὐτῆς ἔννοια διήκουσα δι' αὐτῶν προέχει τὸ γνώρισμα τῆς ἐκκλησιαστικότητος, πρὸς τὴν ὁποίαν στενώτατα συνδέονται καὶ ἐξ' ἧς ἀμέσως ἐκπορεύονται τὰ δόγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἅτινα ἢ ἀμυδρῶς ἢ ἐνδεῶς καὶ ὅλως συνεσκιασμένως φερόμενα δυνάμει ἐν τῇ Γραφῇ δέονται τῆς συμπληρώσεως καὶ τοῦ φωτὸς τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ὅπως ἀποκτήσωσι τὴν προσήκουσαν πληρότητα καὶ τὴν προσιτὴν τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ ἐνάργειαν.

α΄.— Ὅτι πράγματι ἡ Ἱερὰ Παράδοσις δέον νὰ γένηται δεκτὴ ὡς ἑτέρα τῶν πηγῶν τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως ἀποβαίνει προφανὲς ἐξ' ὅσων ἤδη γνωρίζομεν περὶ τῆς προτεραιότητος τοῦ προφορικοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος καὶ περὶ τῆς πληρότητος τῆς ἀγράφου ἀποκαλύψεως. Περὶ τοῦ πράγματος μαρτυροῦσιν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὁμόφωνος δὲ περὶ αὐτοῦ ἐπικρατεῖ γνώμη παρὰ τοῖς διδασκάλοις καὶ πατράσι τῆς Ἐκκλησίας, συμμαρτυροῦσι δὲ καὶ οἱ ὅροι καὶ τὰ σύμβολα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων·

Ὅτι οὐ πᾶσαν τὴν ἣν παρέδωκαν εἰς τοὺς πιστοὺς διδασκαλίαν περιέλαβον ἐν ταῖς γραφαῖς αὐτῶν οἱ Ἀπόστολοι τεκμηριοῦται ἐξ ὧν αὐτοὶ οὗτοι ἔγραψαν, μάλιστα δὲ οἱ ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς πρὸς γραφὴν κοπιάσαντες Ἀπόστολοι Ἰωάννης καὶ Παῦλος. Ὁ πρῶτος, κατακλείων τὸ Εὐαγγέλιόν του, δηλοῖ, ὅτι «πολλὰ καὶ ἄλλα» ὑπῆρχον πρὸς ἀφήγησιν «ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ» του, ἤτοι τῷ Εὐαγγελίῳ (κ΄, 30) καὶ τὰ ὁποῖα μάλιστα εἶναι ἀπείρως περισσότερα τῶν γραφέντων (κα΄, 25). Ἐπίσης αἱ πρὸς τοὺς ἑκασταχοῦ πιστοὺς ἀποστολικαὶ ἐπιστολαὶ δὲν περιεῖχον πάντα τὰ — κατὰ τὴν φρασεολογίαν τοῦ Λουκᾶ — «πεπληροφορημένα ἐν ἡμῖν.. καθὼς παρέδωκαν ἀπ' ἀρχῆς οἱ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου» (α΄, 1-4), ἤτοι πᾶσαν τὴν πληροφορικῶς παραδοθεῖσαν εἰς τοὺς πιστοὺς «διήγησιν» περὶ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· «πολλὰ ἔχων ὑμῖν γράφειν — ἔγραφεν ὁ αὐτὸς Ἰωάννης (Β΄ Ἰω. α΄, 12) — οὐκ ἠβουλήθην διὰ χάρτου καὶ μέλανος, ἀλλ' ἐλπίζω ἐλθεῖν πρὸς Ὑμᾶς καὶ στόμα πρὸς στόμα λαλῆσαι». «Τὰ δὲ λοιπὰ ὡς ἂν ἔλθω διατάξομαι» ἔγραφε καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους (Α΄ ια΄, 34). Λαμβάνουσι δ' οἱ πιστοὶ ἐντολήν, ὅπως αἱ προφορικαὶ παραδόσεις τηρῶνται ὡς «παρακαταθήκη» (Α΄ Τιμ. στ΄, 20), μεθ' ὅσης αὐλαβείας καὶ αἱ γραπταὶ διδασκαλίαι: «κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν» — ἔγραφεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς (Β΄ β΄, 15. πρβλ. Α΄ Κορ. ια΄, 2. Β΄ Τιμ. α΄, 13. β΄, 2).

Ἐνδείξεις τινὲς περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως περιέχονται ἐν τῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Βαρνάβα φερομένῃ ἐπιστολῇ. Ὁ Παπίας φέρεται ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου περιλαβὼν ἐν τοῖς συγγράμμασί του παραδόσεις ἐξ ὅσων ἤκουσε παρὰ τοῦ Ἀριστίωνος καὶ τοῦ Πρεσβυτέρου Ἰωάννου, ὧν αὐτήκοος ἐγένετο· «οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτον με ὠφελεῖν ὑπελάμβανον, γράφει ὁ Παπίας, ὅσον τὰ παρὰ ζώσης φωνῆς καὶ μενούσης [1]). Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ Εὐσεβίου, ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος προὔτρεπε (τοὺς πιστοὺς) ἀπρὶξ ἔχεσθαι τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ ἐγγράφως ἤδη μαρτυρόμενος, διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον ἡγεῖτο [2])». Καὶ περὶ τοῦ Πολυκάρπου ὁ αὐτὸς μαρτυρεῖ, ὅτι, ὡς λέγει ὁ Εἰρηναῖος, ὁ ἀποστολικὸς ἐκεῖνος πατὴρ πάντοτε ἐδίδασκε «ἃ καὶ παρὰ τῶν Ἀποστόλων ἔμαθε, ἃ καὶ ἡ Ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνα ἐστὶν ἀληθῆ [3])». Πρῶτος δ' ὁ Εἰρηναῖος οὐ μόνον ἀνέπτυξεν ἐν θαυμαστῇ λεπτομερείᾳ τὴν περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως κρατοῦσαν ἐν τῇ

[1]) Εὐσεβίου Ἱστορία III, 39 — Migne 20, 296 — 7.
[2]) Αὐτόθι III, 36 — Migne 20, 288.
[3]) Αὐτόθι III, 4 — Migne 7, 852.

Εκκλησίᾳ ἀντίληψιν ἀλλὰ καὶ ἐπιμελῶς καθώρισε τῆς ἀληθοῦς παραδόσεως τὰ γνωρίσματα, διαγράψας καὶ τὸν περιλαμβανόμενον ὑπ' αὐτῆς κύκλον. Οὕτω, ὁμιλῶν περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς παραδόσεως ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ, τοῦ ἀναλοιώτου καὶ τῆς καθολικότητος αὐτῆς, λέγει: «Traditionem itaque apostolorum in toto mundo manifestatem, in omni Ecclesia adest respicere omnibuus qui vera velint videre [1]». Ὅμοια ἐδίδαξαν καὶ οἱ Τερτυλλιανός, Ἱππόλυτος καὶ Κυπριανὸς περὶ τῆς 'Αποστολικῆς Παραδόσεως, ὡς πηγῆς τῆς χριστιανικῆς γνώσεως, ἰσοκύρου πρὸς τὴν Γραφὴν καὶ ἐν τῇ 'Εκκλησίᾳ τηρουμένης ἀμεταβλήτου, οἱ δὲ Κλήμης, Ὠριγένης καὶ Διονύσιος 'Αλεξανδρείας, διακρίναντες τὴν εἰδικῶς χριστιανικὴν παράδοσιν ἀπὸ τῆς πᾶσιν ἀνθρώποις κοινῆς, ὥρισαν τὴν πρώτην αὐτοτελῆ, ἤτοι ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Γραφῆς πηγὴν τῆς Θείας 'Αποκαλύψεως, καὶ διάφορον μὲν τὴν μορφήν, ὁμοίαν ὅμως αὐτῇ κατὰ τὸ πνεῦμα. Ὡσαύτως προέβησαν καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, περιλαμβανούσης πρὸς ταῖς δογματικαῖς ἀληθείαις καὶ στοιχεῖα ἀφορῶντα εἰς τὴν λατρείαν, τὴν ἑρμηνείαν τῆς Γραφῆς καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν πειθαρχίαν.

β'). — Οὕτω ἐν τῇ μεταποστολικῇ συνεχείᾳ αὐτῆς ἡ Ἱερὰ Παράδοσις ἀποβαίνει «παράδοσις τῶν πατέρων» καί, πλατύτερον «ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις» [2]), ἡ πιστὴ ἀποδοχὴ τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ ἴδιον γνώρισμα τοῦ ὀρθοδόξου πιστοῦ [3]). Τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ὁ Μ. 'Αθανάσιος ἀποκαλεῖ «διδασκαλίαν καὶ πίστιν τῆς καθολικῆς 'Εκκλησίας, ἣν ὁ Κύριος ἔδωκεν, οἱ δὲ 'Απόστολοι ἐκήρυξαν καὶ οἱ πατέρες ἐφύλαξαν, ἐν ταύτῃ γὰρ — ἀποφαίνεται — ἡ ἐκκλησία τεθεμελίωται, καὶ ὁ ταύτης ἐκπίπτων αὔτ' ἂν εἴη, οὔτ' ἂν λέγοιτο χριστιανός [4]», ἀλλὰ «νόθος» [5]), διότι αὕτη εἶναι «θεμέλιον τῶν 'Αποστόλων» [6]). Ἴσα τῇ Γραφῇ ἀξιόπιστον κηρύττει τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Ὁ πατὴρ οὗτος, δηλώσας ὅτι «οὐδὲ ὁ Θεὸς τοῖς 'Αποστόλοις ἔδωκέ τι γραπτόν, ἀλλ' ἀντὶ γραμμάτων τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπηγγείλατο χάριν [7]» καὶ ὅτι οὐδ' οἱ 'Απόστολοι «πάντα δι' ἐπιστολῆς παρεδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως» προσέθηκεν ἀμέσως, ὅτι «ὁμοίως κἀκεῖνα καὶ ταῦτά ἐστιν ἀξιόπιστα, ὥστε καὶ τὴν παράδοσιν τῆς 'Εκκλησίας ἀξιόπιστον ἡγούμεθα»· καὶ ἐπάγεται με ἐκφραστικωτάτης λακωνικότητος: «Παράδοσίς ἐστι μηδὲν πλέον ζήτει».

---

1) Ἔλεγχος III, 3,1 — Migne 7,261.
2) Κλήμ. 'Αλεξανδρ. Στρωμ. VII, 16 — Migne, 9,352
3) 'Ωριγ. Περὶ ἀρχῶν I, 2 — Migne 11,115.
4) 'Αθαν. Πρὸς Σεραπίωνα I, 28 — Migne, 26, 543,6.
5) 'Αθανασ. Περὶ Συνόδων 47, — Migne 26,777.
6) Αὐτόθι 54 — Migne 26, 789.—
7) Χρυσ. Ὁμιλ. Α', I εἰς Ματθ.— Migne 57, 13.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη - οὐδ' ἐπιτρέπει ὁ χρόνος - ν' ἀναφέρω τὰς περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ τῶν γνωρισμάτων αὐτῆς μαρτυρίας καὶ ἄλλων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, οἷοι ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος, ὁ Καισαρείας Εὐσέβιος, ὁ Νύσσης καί ὁ Ναζιανζηνὸς οἱ Γρηγόριοι, Ἐφραὶμ ὁ Σύρος, Ἐπιφάνιος ὁ Κύπρου, ὁ ἐκ Λειρίνου Βικέντιος καί ἄλλοι· ἀντὶ τῆς παρατάξεως τῶν μαρτυριῶν αὐτῶν ἀρκεῖ, νομίζω, νὰ μνησθῶμεν τῆς κλασικῆς ὄντως ἐκείνης μαρτυρίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ἐν τῇ πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ Ἁγίου Πνεύματος πραγματείᾳ αὐτοῦ, ἵνα σχιματισθῇ ἡ μᾶλλον σαφὴς καὶ πλήρης ἀντίληψις περὶ τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐκτιμήσεως τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ἥν εἰς αὐτὴν ἀπέδιδεν ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Οὕτω γράφει ὁ Βασίλειος πρὸς Ἀμφιλόχιον: « Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν. Καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γε κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς μὴ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἄν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ Εὐαγγέλιον· μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιιστῶντες τὸ κήρυγμα. Οἷον (ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου μνησθῶ πρῶτον) τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ρήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τὶς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; Οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα ὧν ὁ Ἀπόστολος ἤ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν ἐκ τῆς ἀγράφου διαδασκαλίας παραλαβόντες. Εὐλογοῦμεν δὲ τό τε ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον. Ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; Τὶ δὲ; Αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρῆσιν τὶς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν; Ἄλλα δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐκ ποίας γραφῆς; Οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἥν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνο δεδιδαγμένοι, τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν διασώζεσθαι; Ἃ γὰρ οὐδὲ ἐποπτεύειν ἔξεστι ἀμυήτοις, τούτων πῶς ἄν ἦν εἰκὸς τὴν διδασκαλίαν ἐκθριαμβεύειν ἐν γράμμασιν; ἢ τί ποτε βουλόμενος ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὐ πᾶσι βάσιμα εἶναι τὰ τοῦ ἱεροῦ πάντα πεποίηκεν; ἀλλ' ἔξω μὲν ἁγίων ἔστησε περιβόλων τοὺς βεβήλους, τὰς δὲ πρώτας αὐλὰς τοῖς καθαρωτέροις ἀνεὶς, τοὺς Λευΐτας μόνους ἀξίους ἔκρινε τοῦ θείου θεραπευτάς. Σφάγια δὲ

καὶ ὁλοκαυτώσεις καὶ τὴν λοιπὴν ἱερουργίαν τοῖς ἱερεῦσιν ἀποκληρώσας, ἕνα τῶν πάντων ἔκκριτον εἰς τὰ ἄδυτα παραδέχεται· καὶ οὐδὲ τοῦτον διὰ παντός, ἀλλὰ κατὰ μίαν μόνην τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡμέραν, καὶ ταύτης ὥραν τακτὴν εἰσιτητόν αὐτῷ καταστήσας, ὥστε διὰ τὸ ἀπεξενωμένον καὶ ἄηθες θαμβούμενον ἐποπτεύειν τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· εὖ εἰδὼς ὑπὸ σοφίας τῷ μὲν πεπατημένῳ καὶ αὐτόθεν ληπτῷ πρόχειρον οὖσαν τὴν καταφρόνησιν, τῷ δὲ ἀνακεχωρηκότι καὶ σπανίῳ φυσικῶς πως παρεζευγμένον τὸ περισπούδαστον. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οἱ τὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἀρχῆς διαθεσμοθετήσαντες ἀπόστολοι καὶ πατέρες ἐν τῷ κεκρυμμένῳ ἀφθέγκτῳ τὸ σεμνὸν τοῖς μυστηρίοις ἐφύλασσον. Οὐδὲ γὰρ ὅλως μυστήριον τὸ εἰς τὴν δημώδη καὶ εἰκαίαν ἀκοὴν ἔκφορον. Οὗτος ὁ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς μὴ καταμεληθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνῶσιν εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνήθειαν. Ἄλλο γὰρ δόγμα καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὸ μὲν γὰρ σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύγματα δημοσιεύεται. Σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ᾗ κέχρηται ἡ Γραφή, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελές. . . » [1])

Ἀλλ᾽ ἔτι μᾶλλον οὐσιαστικὴ καὶ ἐμπεριστατωμένη εὕρηται ἡ περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως ἀντίληψις τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς α΄ χιλιετηρίδος, ὡς πανεκκλησιαστικὴ περὶ αὐτῆς ὁμολογία καὶ ἀναγνώρισις, ἀποτελοῦσα αὐτὴν τὴν βάσιν τῆς πεποιθήσεως τῶν ἐπὶ μέρους πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Τοῦτο δέ, διότι ἐν ταῖς συνοδικαῖς ταύταις πράξεσι μετὰ σταθερότητος εἶχε τεθῇ πρὸς ὁριστικὴν καὶ σαφῆ λύσιν τὸ ζήτημα τῆς ὀρθῆς περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας τῆς ἐκκλησίας. Οὕτω, ἐν μὲν τῇ Α΄ Οἰκ. Συνόδῳ ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, ὁρισθεῖσα κατὰ βάσιν, ὡς κριτήριον τῆς διαγνώσεως καὶ τοῦ ἐλέγχου τῶν αἱρετικῶν διδασκαλιῶν, ἐν τῇ Γ΄ ὡμολογήθη γενικῶς, ὡς πηγὴ τῆς χριστιανικῆς γνώσεως, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ζώσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογίας, τῆς ἐκφρασθείσης ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Α΄ Οἰκ. Συνόδου, ἀνεπτύχθη ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τοῦ κύκλου δὲ τῆς διὰ τῶν πατέρων διασωθείσης παραδόσεως διεπτύχθη ἡ περὶ τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος ἐκκλησιαστικὴ διδασκαλία· ἐν πάσαις δὲ εἶτα ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, μάλιστα δ᾽ ἐν ταῖς πράξεσι τῆς Στ΄ καὶ τῆς Ζ΄, καθορίζεται ἡ ἔννοια τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καὶ ἡ τῆς πατερικῆς, παρέχονται τὰ γνωρίσματα ἑκατέρας, ἀναγνωρίζεται καὶ καθορίζεται καὶ ἡ κανονικὴ αὐτῆς ὄψις, ἰδίᾳ ἐν τῇ Ζ΄. Οὕτω περιτράνως καταδεικνύεται ἡ καθολικὴ σταθερὰ πεποίθησις τῆς Οἰ-

---

[1]) Μεγ. Βασιλείου, Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς Ἀμφιλόχιον, Ἐπίσκοπον Ἰκονίου ΚΖ΄ 66 Migne, 32, 188 — 189.

κουμενικῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὡς *δευτέρας αὐτοτελοῦς* πηγῆς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως, κατ' ἀκολουθίαν δὲ *θεοπνεύστου, συμφώνου καὶ ἰσοκύρου* πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ἐκ τῶν περὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὡς ἐκκλησιαστικῆς, εἰρημένων προκύπτει, ὅτι τὸ γνώρισμα τῆς *ἐκκλησιαστικότητος* οὐ μόνον συνδέεται ὀργανικῶς, οὕτως εἰπεῖν, πρὸς αὐτὴν ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ τὴν κεντρικωτάτην χαρακτηριστικὴν αὐτῆς ἰδιότητα: ἔνθεν μέν, δῆλον ὅτι, φορεὺς τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως διηνεκὴς καὶ θησαυρὸς αὐτῆς καὶ ταμεῖον, ἔνθεν δ' ἑρμηνευτὴς τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ πνεύματος αὐτῆς καὶ διδάσκαλος ἀλάθητος εἶναι ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν χειραγωγίαν τῆς ἀποστολικῆς Ἱεραρχίας. Τὴν σωτηριώδη αὐτοῦ διδασκαλίαν ὁ Κύριος ἐνεπίστευσεν οὐχὶ εἰς μεμονωμένα ἄτομα, ἀλλ' εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Ἀποστόλων καὶ δι' αὐτῶν πρὸς τὴν κοινωνίαν τῶν πιστῶν, τὴν τελοῦσαν ὑπὸ τὴν ἀόρατον μὲν ἡγεσίαν αὐτοῦ καὶ τὴν χειραγωγίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ «εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὁδηγοῦ» (Ἰω. ιστ', 13), ὑπὸ τὴν ὁρατὴν δὲ προστασίαν τῶν ἐπ' αὐτοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων κατασταθέντων ὡς ποιμένων καὶ διδασκάλων.

(Ἕπεται συνέχεια)

† ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΣΑΡΔΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΟΥ

ΣΥΜΒΟΛΗ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ

# ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥΣ Κ/ΠΟΛΕΩΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΕΞΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

## 30) ΤΙΜΟΘΕΟΣ Β΄

«Ἐπιστατοῦντος αὐτοῦ (Κ. τοῦ Λουκάρεως) Τιμόθεος ὁ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ Παΐσιος ὁ Θεσσαλονίκης καὶ Τιμόθεος ὁ Λαρίσσης καὶ Γερμανὸς ὁ πρώην Μονεμβασίας διά τινας κρυφίας αἰτίας τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀλεξανδρείας εἰς τὸ πατριαρχεῖον πτοηθέντες ἐφατρίασαν, ἑλκύσαντες καὶ ἄλλους μετὰ πονηρίας καὶ ἀπάτης, καὶ χρήματα πολλὰ τοῖς ἄρχουσιν ὑποσχεθέντες, ὥστε λαβεῖν τὸ πατριαρχεῖον· ἐπανέβασαν δὲ τὸ **πεσκέσιον** χιλιάδας χρυσίνων ὀκτὼ καὶ τὸ **χαράτζιον** τοῖς τρισὶν ἓν ἐπρόσθεσαν μέρος· ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος καὶ ἄλλοι ἄρχοντες γνῶντες τὴν ἐκείνων ραδιουργίαν, οὐκ ἔστερξαν πρὸ τοῦ ἐρωτηθῆναι τὸν Ἀλεξανδρείας, εἰ καὶ αὐτὸς στέργει τὴν ἐπανάβασιν» καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀρνητικὴν ἐκείνου ἀπάντησιν καὶ παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἐπιστασίας τοῦ θρόνου ἐξελέγη πατριάρχης ΚΠόλεως ὁ Παλαιῶν Πατρῶν **Τιμόθεος**, εἰς ὃν καὶ ὑπὲρ οὗ, ὀλίγον πάντως ἀργότερον, ἔδωκε καὶ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ὁ εἰς ἐξορίαν ἀποσταλεὶς Νεόφυτος Β΄. Ἡ γενομένη ἐκλογὴ διενηργήθη περὶ τὰ τέλη 8/βρίου ἢ καὶ ἀρχὰς Νοεμβρίου 1612, ἐφ᾽ ὅσον ἤθελεν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ ἡ ***ἐπιστασία*** τοῦ Λουκάρεως, ἔστω καὶ διαρκείας ὀλιγωτέρας τοῦ μηνός, ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ ὀλίγας τινὰς ἡμέρας τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου. [201]).

---

201) Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ Τιμόθεος ἦτο πατριάρχης κατὰ Δ/βριον 1612 (***Ἑλληνικὰ*** Β΄ 370 ***Α. Κεραμέως*** ἱερ. βιβλ. Δ΄ 21 — ***Π. Ζερλέντου*** ὡς ἀνωτ. σ. 13.—

Ἡ πατριαρχεία τοῦ Τιμοθέου διήρκεσε περὶ τὰ ὀκτὼ ἔτη. Τὸ ***Χρονικὸν*** Φιλίππου τοῦ Κυπρίου σημειοῖ ὅτι ὁ Τιμόθεος «πατριαρχεύσας ἔτη η´ καὶ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτοῦ, διὰ θανατηφόρου πότου, ὥς λέγουσι, τὸ κοινὸν χρέος παρέδωκε». Δοσίθεος ὁ Ἱεροσολύμων ἀναφέρει: «ὅτι μὲν γὰρ ὁ Τιμόθεος φαρμάκῳ ἀπέθανε δηλητηρίῳ ***κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα 1621***, ἀληθές· ποῖος δὲ αὐτὸν ἐφαρμάκευσεν, ἄδηλόν ἐστιν». Κατ᾽ αὐτὸν καὶ ὁ Ὑψηλάντης ὁρίζων μάλιστα τὴν ***Μ. Τετάρτην*** ὡς ἡμέραν τοῦ θανάτου. Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν παραδέχεται τὸν Τιμόθεον «μεταβάντα εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς ***Σεπτεμβρίῳ γ´ ἡμέρᾳ Τετάρτῃ*** τοῦ αχκα´», ἄνευ ἄλλης μνείας περὶ τῆς αἰτίας τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Γνωστοῦ ἤδη ὄντος ὅτι ὁ Τιμόθεος ἐπιστέλλει τῷ μ/τῃ Ῥόδου ***κατὰ Μάϊον 1620*** καὶ ὅτι ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος ἐξελέγη ΚΠόλεως τῇ ***4 Ν/βρίου 1620***, ἕπεται ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Τιμοθέου ἐπῆλθε κατὰ τὸ ἐν τῷ μεταξὺ χρονικὸν διάστημα, οὐδεμίαν δὲ δυσκολίαν ἔχομεν νὰ παραδεχθῶμεν συγκεκριμένως τὴν ἡμερομηνίαν Μελετίου τῶν Ἀθηνῶν καὶ συνεπῶς νὰ ὁρίσωμεν ὡς ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ Τιμοθέου τὴν ***3 Σ βρίου 1620***[202]). Ὡς πρὸς τὴν ***αἰτίαν*** δὲ τοῦ θανάτου τοῦ πατριάρχου συμμεριζόμεθα τὴν ὡς ἄνω γνώμην τοῦ Δοσιθέου. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία ἐψάλη ἐν τῷ πατριαρχικῷ ναῷ καὶ «κάθε εἷς χριστιανὸς ἐπήγαινε καὶ ἐπροσκυνοῦσε τὸ νεκρὸν ἐκεῖνο σῶμα τοῦ κὺρ Τιμοθέου μέσα εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἔχοντάς το καθεζόμενον εἰς θρόνον καὶ ἐνδυμένον μὲ τὰ ἀρχιερατικὰ ἐνδύματα καὶ

---

**Legrand** ὡς ἀνωτ. σ. 270. — ***Παράρτ.*** Κ.—ΚΒ´ τόμ. Σ. Φ. Ἑλλ. σ. 89). Ὁ Λούκαρις γράφων ἐκ Βλαχίας, τῇ 10 8/βρ. 1613, πρὸς τὸν γνωστὸν θεολόγον **Uytenbogair** ἀναφέρει τὰ ἑξῆς σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Τιμοθέου: «ἐὰν πρὸ ὀλίγου (ὁ Λ.) δὲν ἐξέβαλε τὸν Νεόφυτον ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ὁ Τιμόθεος δὲν ἦτο πατριάρχης. Ἀφίνω εἰς τὸν κ. πρεσβευτὴν νὰ σᾶς πληροφορήσῃ πόσον οὗτος (ὁ Τ.) φοβεῖται ὡς ἀποκτήσας τὴν πατριαρχείαν διὰ πλαγίων μέσων.... Ὁ Τιμόθεος βλέπων τὸν θρόνον χηρεύοντα κατέλαβεν αὐτὸν διὰ δωροδοκίας...., διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ταράσσει αὐτὸν καὶ ἡ ΚΠολις εἶνε ἀκόμη καὶ σήμερον τεταραγμένη....» (**Aymon** ὡς ἀνωτ. σ. 151, 152. — ***Μαζαράκη*** ὡς ἀνωτ. σ. 209). Πράγματι δέ, καὶ κατὰ τὸν γνωστὸν ***πρόλογον***, ὁ Τιμόθεος «νῦν πατριαρχεύων πάλιν φοβεῖται τὸν Ἀλεξανδρείας μήπως καὶ ἐξώσῃ αὐτόν, τοῦτο τινῶν κακῶν καὶ μοχθηρῶν ἀνθρώπων καὶ συμβούλων αὐτῷ προβαλλομένων». Ὁ Λούκαρις ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον (4 καὶ 8 Ἰουνίου 1613) κακίζων τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ γενομένην ἐπανάβασιν τοῦ πεσκεσίου (***Ζερλέντου*** ὡς ἀνωτ. σ. 13. — **Legrand** ὡς ἀνωτ. σ. 270. 276).

[202]) ***Κωδ. Π.*** Ἀρχειοφ. Α´ 436 — **Phil. Cyprii Chronicon** κλπ. ὡς ἀνωτ. σ. ; — ***Δοσιθέου*** Ἱεροσολ. περὶ τῶν ἐν Ἱεροσ. κλπ. σ. 1170 — ***Ὑψηλ.*** σ. 128. 130 — ***Μαζαρ.*** ὡς ἀνωτ. 233. — ***Ζερλέντου*** ὡς ἀνωτ. σ. 18 — ***Μ. Ἀθηνῶν*** Γ´ 429, 430, 446.

κρατῶντας τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον...». Ἐτάφη ἐν τῇ ἐν Χάλκῃ ἱ. μονῇ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς Καμαριωτίσης [203]).

## 31) ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Δ΄

Πειθήνιον ὄργανον τῶν ἰησουϊτῶν καὶ ἰδίως τῆς ἐν ΚΠ. γαλλικῆς πρεσβείας ὑπάρξας ὁ Ἀμασείας ***Γρηγόριος***, συνεργοὺς δ' ἔχων καὶ τοὺς καθῃρημένους ἀρχιερεῖς Ἀχριδῶν Μητροφάνη καὶ Σερρῶν Ἰωάσαφ ἐδράξατο, βίᾳ καὶ δυναστείᾳ καὶ δίχα συνοδικῆς ἀποφάσεως, τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐξωσθέντος τοῦ Λουκάρεως. Ἡ παράνομος αὕτη κατάληψις τῆς οἰκουμενικῆς ἕδρας ἐγένετο κατὰ τὰ μέσα ἤ, ὡς ἐσημειώθη ἀλλαχοῦ, τῇ 12 Ἀπριλίου 1623, ἄνευ ὅμως καὶ ἐπισήμου ἐνθρονίσεως καὶ συνεπῶς ἀμέσου ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ὁ Λούκαρις, κρυπτόμενος κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐν ΚΠόλει, ἐθεωρεῖτο καὶ ἀνεγνωρίζετο νόμιμος καὶ κανονικὸς πατριάρχης. Ἡ ἐνθρόνισις τοῦ Γρηγορίου συνετελέσθη ἀργότερον, ἡμέρας τινάς, ἐὰν μὴ καὶ αὐθημερόν, ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Λουκάρεως εἰς τὴν ἐξορίαν [204]). Ὁ Ὑψηλάντης ἀναφέρει ὅτι ὁ Γρηγόριος «περιε-

---

203) ***Ζερλέντου*** ὡς ἀνωτ. σ. 17—***Ξενοφ. Μογὲ*** ὡς ἀνωτ. σ. 77. —***Βαρθολομ***, Κουτλουμουσιανοῦ ὡς ἀνωτ. σ. — ***Βυζαντίου Β'*** ὡς ἀνωτ. 307, 353.

— Περὶ ***Τιμοθέου Β'*** γενικῶς ὅρα καί: Bandurii, σ. 217. 228. — ***Κούμας Ζ'*** 439 — ***Μαθᾶς*** 187. — ***Γεδεὼν*** 549 — ***τοῦ αὐτοῦ*** χρονικὰ πατρ. οἴκου κλπ. σ. 85.— ***τοῦ αὐτοῦ*** κανον. διατάξεις Β' 383 — ***τοῦ αὐτοῦ*** συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκκλ. Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι, 1891 σ. 26, 28, 115. — ***Ἐκκλ. Ἀλ. Β'*** 780 Γ' 202. Δ' 398, 530. ΙΘ' 104 — ***Ἑλληνικὰ*** Β' 139, 142, 146, 369, 370. 374, Γ' 50 — Μ. ***Ἠλ. Γενν.*** Φωτ. Βιβλ. 7, 9, 11, 69, 73, 84, 86, 238. — ***Περιοδ.*** Σ. Φ. Σ. τόμ. ΙΑ' 26, ***Παράρτ.*** Κ — ΚΒ' τόμ. σ. 114 καὶ ΙΖ' τόμ. σ. 30 — **Le Quien** Ι' 332 — **Vailhé** 1311. 1427 — ***Νομ. Συν.*** 136, 169, 176, 177, 178, 190. 193, 195, 272, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 299, — ***Σάθα*** Μεσ. βιβλ. Γ' 559, 560 — **Langlois** ὡς ἀνωτ. σ. 67. 71 — **Byz. Zeit** VIII σ. 398 — **Christ. Orientalia** XXV' σ. 257, 258-274 — ***Δοσιθ.*** 83 — ***Ἰ. Χάκκετ*** ἱστ. Ἐκκλ. Κύπρου ὡς ἀνωτ. Α' 272.— ***Κ. Δελικάνη*** πατρ. ἔγγρ. Β' 339 Γ' 280, 281. – Ἱ. μονὴ Εἰκοσιφοιν. ὑπὸ ***Α. Δ. Μ.*** ὡς ἀνωτ. σ. 29 — Ἱστορία Ἐκκλ. Ἱεροσολύμων κλπ. ὑπὸ ***Χρ. Παπαδοπούλου*** σ. 491. — ***Μαυρογορδ.*** Α' 90 — ***Α. Κεραμέως*** ἱεροσ. βιβλ.. Δ' 8. 10, 20, 21 – ***Ὀρθοδ.*** Γ' — ***Θεολογία*** Δ' 180. Θ. 305. Ι' 184, 230.

204) Ὁ κόμης **de Cesy** ἐπιστέλλων (ν. ἡμερ.) ἀπὸ ***30 Ἀπριλίου 1623*** σημειοῖ συμπληρωματικῶς ὅτι ***ὁ κατέχων τὴν θέσιν τοῦ Λουκάρεως*** ἦλθεν πρὸς αὐτὸν ὅπως τῷ εὐχαριστήσῃ, εἶνε δὲ εἷς γέρων ἀγαθός, ἄλλοτε ἀρχ/πος Ἀμασείας τοῦ Πόντου — ***ἀπὸ 4 Μαΐου ἰδ. ἑ.*** ὅτι οἱ ἕλληνες ἀντιτίθενται πεισμόνως εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ διαδεχθέντος τὸν Λούκαριν θέλοντες ὡς πατριάρχην τὸν Ἀδριανουπόλεως Ἄνθιμον, πρᾶγμα ἀδιάφορον, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τοῦ θρόνου δὲν θὰ

βλήθη τὸ βασιλικὸν ἔνδυμα τῇ *17 Μαΐου, ἡμέρᾳ Τρίτῃ*». Ἡ πληροφορία αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀληθής. Ἄλλως τε σώζεται καὶ ἔγγραφον τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ χρονολογούμενον ἀπὸ 18 Μαΐου ἰδ. ἔτους, πάντως δὲ εἶνε ἡ πρώτη μετὰ τὴν ἐνθρόνισιν αὐτοῦ ἐκκλ/κὴ πρᾶξις, ἐνῷ ὡς τελευταία τοιαύτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀπὸ 15 Ἰουνίου ἰ. ἔτους χρονολογουμένη. Διότι μετά τινας ἡμέρας, καὶ πάντως τῇ 18 ἰ. μηνός, ἡ Ἐκκλησία ἐνεργήσασα ἐπέτυχε τὴν διὰ βασιλικῆς διαταγῆς ἔξωσιν καὶ ἐξορίαν τοῦ Γρηγορίου εἰς Ρόδον, καθαιρέσασα ἅμα αὐτὸν καὶ ἀφορίσασα τῇ 25 ἰδ. μηνός. Πότε καὶ ποῦ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη, ἄγνωστον. Πληροφορία τις, καθ' ἣν ὁ Γρηγόριος ἐπνίγη, δὲν ἐπιβεβαιοῦται ἄλλοθεν [205]).

* * *

## *Καθαίρεσις Γρηγορίου Δ´ τοῦ ἀπὸ Ἀμασείας* [206]).

«Ἐπειδὴ ὁ στραβοαμασείας Γρηγόριος, χωρὶς σκέψεως καὶ συνοδικῆς γνώμης ἐτόλμησεν, ὡς καὶ ἄλλοτε, καὶ ἐτάραξε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ χωρὶς ἀρχιε-

---

ἐκάθητο ὁ αἱρετικὸς Λούκαρις — *ἀπὸ 28 Μαΐου* ὅτι τόσον οἱ Ἕλληνες δυσκολεύουσι τὸν νέον πατριάρχην, ὥστε οἱ 12 μητροπολῖται, οἱ ὁποῖοι θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἐνθρονίσωσι, δὲν ἤθελον διόλου νὰ ἐμφανισθῶσι — ἀπὸ *25 Ἰουνίου*, ὅτι ὁ Γρηγόριος ἑδραιοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον, παρὰ τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας τῷ παρέχουσιν οἱ πρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας μέσῳ τῶν μητροπολιτῶν, φίλων τοῦ Λουκάρεως — ἀπὸ *9 Ἰουλίου.*, ὅτι τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Γρηγόριος ἐγένετο ἐπισήμως δεκτὸς παρὰ τῷ Μ. Βεζύρῃ, διαταχθέντι ἐπὶ τούτῳ ἐγγράφως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῶν συναθροισθέντων ἐνταῦθα μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνεχθῶσι τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου παραμονὴν πατριάρχου ἐπιβληθέντος ὑπὸ τοῦ Μ. Βεζύρου ἄνευ τῶν εἰθισμένων σχετικῶν διατυπώσεων, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξωσι πατριάρχην τὸν μ. Ἀδριανουπόλεως, ὅστις μετὰ πολλὴν ἀντίστασιν ἐπὶ τέλους ὑπεχώρησε (**Hurmuzaki** ὡς ἀνωτ. σ. 208, 209, 211. — **Vailhé** σ. 1427 — **Aymon** σ. 204. 206· — **Orientalia Christ** XV´ σ. 46 — Voyage κλπ. ὡς ἀνωτ. ὑπὸ Le S^r D. C. σ. 118).

[205]) ***Ὑψηλ.*** ὡς ἀνωτ. σ. 131. — ***Νομ. Συν.*** 199 — ***Σάθα*** Μεσ. βιβλ. Γ´ 562, 563 — ***Βυζαντ. Β´*** 533.

Περὶ ***Γρηγορίου Δ´*** ὅρα γενικῶς καί: **Bandurii** 217. 228 — ***Μ. Ἀθηνῶν Γ´*** 446· — ***Μαθᾶς*** 192 — ***Γεδεὼν*** 552 — ***Μαζαράκη*** κλπ. σ. 205, 220, 224. — ***Δυοβ.*** 83. — ***Ἐκκλ. Ἀληθ.*** Β´ 603 Δ´ 398. — ***Μ. Ε. Ἐγκ.*** Η´ 722 — ***Ὀρθοδ.*** Γ. — ***Θεολογ.*** Δ´ — **Pichler** der Protest κλπ. σ. 124. — **Byz. Zeit** VIII´ 398.

[206]) ***Κωδ.*** Π. Ἀρχ. Α. 122 — ***Ν. Συν.*** 300. — Κατὰ τὸν **Aymon** (ὡς ἀνωτ. σ. 204) οἱ Ἰησουῖται τὸ πρῶτον κατὰ Φεβρ. 1622 (ἴσως = 1623) ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ ἐπεχείρησαν ἐκδιώκοντες τὸν Λούκαριν νὰ εἰσαγάγωσι ἄλλον τινα ἕλληνα ἐπίσκοπον, ὄργανον αὐτῶν. Πάντως πρόκειται καὶ πάλιν περὶ τοῦ Γρηγορίου καὶ οὕτως ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἐν τῇ «καθαιρέσει» ἀπαντωμένη φράσις ***ὡς καὶ ἄλλοτε.***

ρατικῆς καὶ συνοδικῆς διασκέψεως, καὶ πατριάρχης ΚΠόλεως φεῦ! ὠνομάσθη βίᾳ καὶ δυναστείᾳ ὁ ἀσυνείδητος καὶ τρισάθλιος καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου ἐπέβη λῃστρικῶς (ὢ τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστὲ ὁ Θεὸς) καὶ κατετυράννει καὶ κατεδούλου ἀρχιερεῖς τε, κληρικοὺς καὶ ἱερεῖς καὶ εἰς δεσμὰ καὶ φυλακὰς ἐνέβαλλε καὶ μυρίας ζημίας προὐξένει αὐτοῖς καὶ ἔμελλεν ἡ ἐκκλ. τάξις καὶ παράδοσις ἀφανισθῆναι καὶ εἰς παντελῆ κατάπτωσιν ἐμπεσεῖν, εἰ μὴ προνοίᾳ Θεοῦ καὶ νεύσει συνήλθομεν ἐπὶ τῷ αὐτῷ καὶ διὰ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐδιώξαμεν αὐτὸν καὶ ὑπερόριον κακιγκάκως ἀπεστείλαμεν καὶ γνήσιον καὶ καθολικὸν ἡμῶν ποιμένα πνευματικὸν καὶ προστάτην ἀποκατεστήσαμεν τὸν νῦν παναγιώτατον ἡμῶν αὐθέντην καὶ δεσπότην καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην κὺρ ***Ἄνθιμον,*** τούτου χάριν πρὸς τῇ βασιλικῇ ὑπερορίᾳ τοῦ αὐτοῦ στραβοαμασείας Γρηγορίου, τοῦ παρανομωτάτου καὶ ἀσεβεστάτου, ἔχομεν αὐτὸν καὶ καθῃρημένον καὶ γεγυμνωμένον πάσης ἀρχ/κῆς καὶ ἱερ/κῆς ἐνεργείας καὶ τάξεως καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικον καὶ ἀφωρισμένον ἀπὸ Θεοῦ Παντοκράτορος καὶ κατηραμένον καὶ ἀσυγχώρητον καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτον, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, μετὰ καὶ τῶν συναινεσάντων αὐτῷ καὶ συμβοηθησάντων ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν συνηγορησόντων καὶ ὡς ἀρχιερέα ἢ ἱερέα ὅλως τιμησόντων καὶ ὀνομασόντων· ὅθεν καὶ εἰς δήλωσιν καὶ ἀσφάλειαν κατεστρώθη καὶ τὸ παρὸν σημείωμα ἐν τῷδε τῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας».

*Ἐν ἔτει ζρλα', μηνὶ Ἰουνίῳ κε', ἰνδικτ. στ'.*

## 32) ΑΝΘΙΜΟΣ Β΄

Ἅμα τῇ ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐξώσει Γρηγορίου Δ' «ἡ ἱερὰ σύνοδος προκρίνασα πάντων τοῦτον (τὸν μ/την Ἀδριανουπόλεως ***Ἄνθιμον***) ἀνύψωσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἄκοντα καὶ μὴ βουλόμενον». Δεδομένου, ὡς ἤδη ἐσημειώθη, ὅτι χρονολογεῖται πρᾶξις ἐκκλ/κὴ τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ 15 Ἰουνίου 1623, ὑπάρχει δὲ καὶ τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀδρ/πόλεως Παρθενίου ἀπὸ 19 ἰδ. μηνός, ἡ ἄνοδος τοῦ Ἀνθίμου εἰς τὸν θρόνον θεωρεῖται ἀσφαλῶς γενομένη τῇ 18 τοῦ αὐτοῦ μηνός [207]. Μετά τινα καιρόν, περὶ τὰ μέσα Σ/βρίου ἰδ. ἔ., ἐπανελθόντος τοῦ Λουκάρεως ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς βασιλεύουσαν Ἄνθιμος ὁ Β' προθύμως ἔχων εἰς ἄμεσον ἀπὸ τῆς ἕδρας ἀποχώρησιν ὑπὲρ ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ ἐθεώρει νόμιμον καὶ κανονικὸν πατριάρχην, ἅτε μὴ ὑποβαλόντα κανονικὴν παραίτησιν ἀπὸ τοῦ θρόνου, προέβη εἰς ὁριστικὴν ἐκτέλεσιν τῶν σκέψεων αὐτοῦ ὀλίγον ἀργότερον, ἀκριβῶς τῇ 2 Ὀκτωβρίου 1623, ἀποδυθεὶς τῶν εὐθυνῶν τῆς ἐνεργοῦ πατριαρχικῆς ἀξίας παρὰ πάσας τὰς ἐπιμόνους παρακλήσεις τῶν ἀντι-

207) ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Β' 608. — ***Ν. Συν.*** 300. — ***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 503. — ***Κώδ.*** Π. Ἀρχ. Α' 128. — ***Μ. Ἠλ. Γενν.*** Φωτ. βιβλ. σ. 98.

θέτων καὶ δὴ καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ. Ἀναχωρήσας ἀμέσως εἰς Ἅγιον Ὄρος, ἐμόναζεν ἐν τῇ ἱ. μονῇ Λαύρας, ἔνθα ἀπέθανε καὶ ἐτάφη τῷ 1628. Ἡ ἐλαιογραφία αὐτοῦ, ἀντίγραφον οὖσα τῆς ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ σωζομένης εἰκόνος τοῦ ἀοιδίμου πατριάρχου, κοσμεῖ τὴν Αἴθουσαν τῶν Πατριαρχῶν ἐν τῷ Π. ΚΠόλεως 208).

## 33) ΚΥΡΙΛΛΟΣ Β΄

«Τὸν ἐκ Βερροίας Κύριλλον.... δεῖν ἐγνωκέναι ἑαυτὸν ὑπερυψῶσαι καὶ τοῦ ἰδίου κατεπαρθῆναι προστάτου καὶ δράξασθαι τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου παρὰ πᾶσαν δικαίαν κρίσιν καὶ βούλησιν συνοδικῆς διασκέψεως, νόμων καὶ κανόνων περιφρονήσαντα τὸν μάταιον· ὁμοίους γὰρ αὐτῷ συνάξαντα τότε, πολιτείᾳ τε καὶ προαιρέσει καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπὶ κακοῖς προτερήμασιν, ἐξῶσαι ὑποσχέσει χρημάτων πολλῶν τὸν γηραιὸν κὺρ Κύριλλον, πατριάρχην γνήσιον, τοῦ θρόνου καὶ ἐπιβῆναι ληστρικῶς τοῦ οἰκουμενικοῦ καὶ πατριαρχικοῦ θρόνου ὀκταήμερον παρανόμως καὶ ἐπιβατικῶς ἀνακηρυχθῆναι πατριάρχην καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας γαληνιώσης καὶ εἰρηνικῶς καὶ ἀταράχως διαγούσης χρέους χωρίς, προξενῆσαι αὐτῇ ζημίαν ὑπὲρ τὰ πεντήκοντα φορτία τῶν ἄσπρων» 209).

Τὰ ἀνωτέρω ἀποσπασθέντα ἀπὸ τῆς ἐκφωνηθείσης ἐναντίον Κυρίλλου

---

208) Ὅρα σχετικὰ ἐν σημ. 191. — Ὁ κόμης **de Cesy** γράφων (ν. ἡμ.) ἀπὸ *1 8/βρ. 1623* σημειοῖ ὅτι ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Λουκάρεως εἰς ΚΠόλιν τόσον κατεθορύβησε τοὺς μητροπολίτας, ὥστε δὲν ἠδύνατο οὗτος νὰ ὑποδείξῃ διάδοχον τοῦ Ἀνθίμου, ὑποσχεθέντος ἐν πάσῃ περιπτώσει εἰς τὸν de Cesy νὰ παραδώσῃ τὴν πατριαρχείαν εἰς ἕνα τῶν φίλων τοῦ τελευταίου τούτου — ἀπὸ *2 8/βρίου*, ὅτι ἐνεργήσας παρὰ τῷ Μ. Βεζύρῃ ἐπέτυχε τὴν ἀφαίρεσιν τῶν σφραγίδων, αἱ ὁποῖαι εἶχον τεθῇ εἰς τὸ πατριαρχικὸν μέγαρον, ὅτι ἐπέστρεψεν εἰς τὸ πατριαρχεῖον ὁ παρὰ τῷ de Cesy μένων Ἄνθιμος, ἀλλ' ὅτι αὐθημερόν, τῇ 2 8βρίου (= 22 Σ/βρ. π. ἡ.) μεταβὰς παρὰ τῷ ἐν τῇ ὀλλανδικῇ πρεσβείᾳ διαμένοντι Κυρίλλῳ παρέδωκεν αὐτῷ τὴν πατριαρχείαν (*Χουρμουζάκη* ὡς ἀνωτ. σ. 211, 220, 224, 225. — **Echos d'Or.** ὡς ἀνωτ. 100 — **Aymon** ὡς ἀνωτ. 206-208).

— Περὶ *Ἀνθίμου Β'* ὅρα γενικῶς καί: **Bandurii** 217, 228 — ***Μ. Ἀθηνῶν*** Γ' 446 — Μαθᾶς 192 — *Ὑψηλ.* 132 — ***Βυζαντ. Β'*** 533 — ***Γεδεὼν*** 552 — ***τοῦ αὐτοῦ*** ὁ Ἄθως ὡς ἀνωτ. σ. 159 — *Νομ. Συν·* 287, 291, 301, 308 — ***Δυοβουν.*** 83 — **Vailhé** 1311, 1427. — E. **Legrand** ὡς ἀνωτ. IV. 250. — ***Κωδ.*** Π. Ἀρχ. Α' 126, 134, 137, 165. — ***Μ. Ε. Ἐγκ.*** Δ' 721. — Ὀρθοδ. Γ' ***Θεολογ.*** Δ' — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Β' 602. Δ' 398. ΙΔ' 374. ΙΘ' 61. — ***Μαζαράκη*** ὡς ἀνωτ. σ. 225. — **A. Pichler** Gesch. der Protest. κλπ. σ. 124. — **Byz. Zeit** VIII' 398.

209) ***Κεραμέως*** ἀνάλεκτα ἱεροσ. σταχ. Δ' 97 ἑξ.

τοῦ ἐκ Βερροίας «καθαιρέσεως» ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Κύριλλος δηλ. ὁ ἐπιλεγόμενος **Κονταρής**, ἐκλεγεὶς μ. Βερροίας κατ' Αὔγουστον 1618, φέρεται προστατευόμενος τοῦ γηραιοῦ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως εἰς βαθμὸν μάλιστα, ὥστε καὶ νὰ ἀναλάβῃ ἀποστολὴν ἀνὰ τὴν Μοσχοβίαν καὶ ἄλλας χώρας πρὸς διενέργειαν λογίας ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπιστρέψας διέθηκε τὸ συλλεγὲν ποσόν, ὑποσχεθεὶς καὶ ἄλλο, πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ Λουκάρεως ἔχων εἰς τοῦτο συνεργὸν τὸν Ἀμασείας Ζαχαρίαν καὶ ὑποστηριζόμενος σθεναρῶς ὑπὸ τῶν ἰησουϊτῶν, πρὸς τὰς ἐχθρικὰς ἀπόψεις καὶ τὰ σχέδια τῶν ὁποίων ὁλοψύχως ἀνέκαθεν ἔκλινε καὶ ἄλλως καὶ ὡς μαθητεύσας παρ' αὐτοῖς [210]. Πράγματι δὲ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλων παραγόντων ἐπέτυχεν ὅπως ἐκδιώκων τοῦ θρόνου τὸν Λούκαριν δράξηται τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας κατὰ Ὀκτώβριον 1633, ἥντινα ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ πέραν τῆς ἑβδομάδος (4-11 8/βρίου), διότι μὴ δυνηθεὶς νὰ φανῇ συνεπὴς εἰς τὰς ἀναληφθείσας ὑπ' αὐτοῦ ἀπέναντι τρίτων χρηματικὰς ὑποχρεώσεις παρέμεινεν ἀνυποστήρικτος, διὸ καὶ «καθίσας (ἐπὶ τοῦ θρόνου) οὐκ' ἴσχυσε, τῆς συνόδου αὐτὸν μὴ στεργούσης τὸ σύνολον ὡς αἰσχρὸν ἄνδρα καὶ παραβάτην καὶ βέβηλον». Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀπεστάλη ἐξόριστος εἰς Τένεδον [211]. Πόσον χρόνον διέμεινεν ἐκεῖ, ἄγνωστον· ἴσως συγχωρηθεὶς ἀργότερον ἀνεχώρησεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ Κονταρὴς «μετὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐπανάστασιν τοσαύτας ἐπιστολὰς τῷ οἰκουμενικῷ καὶ γνησίῳ αὐτῷ πατριάρχῃ Κυρίλλῳ πέπομφε, σοφὸν αὐτὸν καὶ ὀρθόδοξον καὶ πανάγιον καὶ διδάσκαλον καὶ γνήσιον ποιμένα καὶ οἰκουμενικὸν πατριάρχην ἀποκαλῶν, ***μᾶλλον δὲ ἰδίοις αὐτοῦ γράμμασι διὰ μετανοίας αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τὴν συγχώρησιν, ἑαυτὸν πάσης κολάσεως ἄξιον ὡμολόγησε*** » [212].

«Δεύτερον δὲ ἐνθυμηθέντος αὐτοῦ πάλιν καὶ ἰχνηλατοῦντος τρόπον εὑρεῖν δῆθεν εὔλογον πατριαρχεῦσαι καὶ παραλαβεῖν τοὺς τῆς Χριστοῦ

---

[210]) **Aymon** ὡς ἀνωτ. σ. 102.—**Vailhé** σ. 1427--ὅρα καὶ *Σάθα* ὡς ἀνωτ.σ.445.

[211]) **Phil· Cyprii** Chronicon κλπ.ὡς ἀνωτ, σ. 451 — **Echos d'Or.** VI. σ. 101, 102. — **A. Pichler** der Protestantismus κλπ. ὡς ἀνωτ. σ. 162.— **E. Legrand** ὡς ἀνωτ. IV' σ. 434. — Κατά τι ***χρονικὸν*** ἀνωνύμου τινὸς ἀναφέρεται, (τηρουμένης τῆς ὀρθογραφίας) ὅτι «ἀκόμη εἰς τὸν αὐτὸν κερόν, ἤγουν 1633 μηνὶ ὀκτωβριω ἐκάθησαι ω Βερίας Κύριλος, βασιλικῶς ψυφισθής, του π(ατ)ριαρχικοῦ θρόνου τὴς Κονσταντηνουπώλεος οἰπὸ τῆς βοηθίας τοῦ γενητσάραγα.... καὶ εστάθη ἐπι μίαν ἐυδομάδα» (**Byz Zeit** VIII' σ. 399 ἑξ.).

[212]) **Legrand** ὡς ἀνωτ. IV' σ. 440. Αὐτόθι ἐν σελ. 448 ὑπάρχει ἀχρονολόγητος ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Λούκαριν «***ὁ Βερροίας Κύριλλος ὁ πάσης κολάσεως ἄξιος***», ὡς ὑπογράφεται, ὁμολογῶν τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ, ἐκδηλῶν μετάνοιαν καὶ ζητῶν συγχώρησιν.

Μεγάλης Ἐκκλησίας οἴακας, ὑπισχνουμένου πολλὰ τῶν ἀγαθῶν διαπράξασθαι καὶ νομίμων καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστου διακυβερνᾶν ἀταράχως καὶ ἀδιαλωβήτως κατὰ τὴν διατύπωσιν τῶν ἱερῶν νόμων καὶ κανόνων, ἔκλινάν τινες τῶν ἀρχιερέων, κληρικῶν τε καὶ ἀρχόντων, τοῖς ἀπατηλοῖς καὶ ψευδεπιπλάστοις αὐτοῦ λόγοις ἡττηθέντες καὶ συγκατένευσαν τῇ θελήσει αὐτοῦ καὶ τῇ γνώμῃ μὴ καταλαβόντες τὴν ἣν εἶχε δεῖξαι μετέπειτα μοχθηρίαν αὐτοῦ καὶ ἀσεβῆ προαίρεσιν μετὰ τὸ πατριαρχεῦσαι καὶ συνδρομὴν αὐτῷ ἐνεδείξαντο ἔργῳ τε καὶ λόγῳ ἐπὶ τῷ ἀποκαταστῆσαι αὐτὸν πατριάρχην...». Πάντως ἡ ὡς ἄνω ἐνέργεια τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων ὀφείλεται κατ' οὐσίαν εἰς λόγους ἄλλους, ἐξωτερικούς, καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης συμβιβάζονται τὰ ἀνωτέρω πρὸς ὅ,τι Μελέτιος ὁ Ἐφέσου ἐσημείου σχετικῶς, ὅτι δηλ. « μετ' ὀλίγον αὖθις ὁ πρώην τύραννος, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος, ***διὰ τῆς αὐτοῦ ἐπιβουλῆς καὶ τῆς τῶν ἐξωτέρων ἐξουσίας*** ἀντεισήχθη, ὁ Βερροίας οὗτός φημι..., τὸν ποιμένα τὸν ἅγιον τοῦ θρόνου αὐτοῦ ἐξελάσας..., ὠνήσας (αὐτὸν) δι' ἑτέρας χιλιάδας τῶν αὐτῶν ἀργυρίων ἑξήκοντα » [213]). Ὡς ἐσημειώθη καὶ ἀλλαχοῦ, ἡ δευτέρα τοῦ Κονταρῆ ἄνοδος εἰς τὸν θρόνον διενηργήθη κατὰ τὸ α' δεκαήμερον τοῦ Μαρτίου τοῦ 1635. Τὰς πολλὰς ὅμως αὐτοῦ παρανομίας « μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅλοι οἱ τότε ἀρχιερεῖς... συνεκροτήσαντο σύνοδον ὑπερτελῆ κληρικῶν, ἱερέων, ἀρχόντων καὶ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ τῷ σωφρονίσαι αὐτὸν καὶ παύσασθαι τῶν τοιούτων, πῇ μὲν νουθετοῦντες, πῇ δὲ νόμου κεφάλαια προτιθέμενοι, πῇ δὲ αὐστηρῶς καὶ ἀποτόμως ἐλέγχοντες, καὶ αὐτὸς πάντων καταφρονῶν.... ἐμηχανήσατο μηχανὴν θανάτου πρόξενον κατὰ τῶν ἐγκρίτων ἀρχιερέων χοντζέτιον πεποιηκὼς κατ' αὐτῶν καὶ ἐναντίους δείξας αὐτοὺς δῆθεν τοῦ βασιλικοῦ διατάγματος.... Γνόντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς τὴν ἐπίβουλον γνώμην αὐτοῦ καὶ τὸ ἐπιθάνατον ἐπιχείρημα ἀπεδίωξαν αὐτόν, ὡς τοιοῦτον καὶ τηλικοῦτον ἀναφανέντα, τοῦ θρόνου τοῦ πατριαρχικοῦ, εὐλόγῳ καὶ δικαίᾳ ψήφῳ καὶ ἀποφάσει ἀποσκορακίσαντες αὐτόν »,—κατὰ τὰ μέσα Ἰουνίου 1636 —, διενεργήσαντες ἅμα καὶ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ὡς ὑπερορίου, εἰς Ρόδον καὶ μάλιστα διὰ τοῦ αὐτοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐντολὴν ὅπως ἐπαναφέρῃ ἐκεῖθεν εἰς βασιλεύουσαν τὸν Λούκαριν, κατόπιν ἐνεργειῶν Νεοφύτου Γ' [214]).

---

[213]) ***Κεραμέως*** ἀνάλεκτα ὡς ἀνωτ. σ. 98. — **Legrand** ὡς ἀνωτ. IV. σ. 435.

[214]) **Pichler** ὡς ἀνωτ. σ. 162.—**Echos d'Or.** ὡς ἀνωτ. σ. 103, 104. — ὅρα καὶ σημ. 197.—Τῇ ***13 Μαρτίου*** 1635 Ἐξελέγη ὁ Ἀμασείας Ἰεζεκιὴλ ***πατριαρχοῦντος τοῦ Κονταρῆ*** (***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 570). — Ὁ γνωστὸς ἤδη **A. Leger** γράφων ἀπὸ 12 Ἰουλίου (ν. ἡ.) 1636 πρὸς τοὺς «Pères καὶ frères» τῆς Γενεύης ἀναφέρει ὅτι

Παραμείνας ἐν Ρόδῳ ἐπὶ ὀκτάμηνον κατώρθωσεν ἔπειτα ὅπως ἐπανέλθῃ κρύφα εἰς ΚΠολιν, πιθανῶς τέλη Φεβρουαρίου ἢ ἀρχὰς Μαρτίου 1637, διεκδικῶν τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ ἀποποιούμενος ὅπως ἀντὶ τούτου δεχθῇ πρὸς ζωάρκειαν αὐτοῦ τὰ εἰσοδήματα μητροπόλεώς τινος [215]. Διαμένων δὲ ἐν Ἑπταπυργίῳ ἐπεδίωκε τὴν καὶ αὖθις ἀνατροπὴν τοῦ Λουκάρεως, πρὸς τοῦτο δὲ ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν πάπαν Οὐρβανὸν Η′ διαμαρτυρόμενος καὶ ζητῶν προστασίαν [216]), ἥτις ἐδόθη αὐτῷ κατὰ τρόπον ἀφειδῆ, ὅπως ἀφειδὴς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ αὐστριακοῦ πρεσβευτοῦ Ροδόλφου Σμὶθ χρηματικὴ καὶ ἄλλη προστασία. Καὶ οὕτως ὁ Κονταρὴς «ὀρεγόμενος αὖθις δράξασθαι τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου.... καὶ εὑρὼν ὁμογνώμονας αὐτῷ ὀπαδοὺς καὶ συνηγόρους καὶ συνυπερασπιστάς, ὀνόματι μὲν χριστιανούς, πράγματι δὲ στοιχεῖα κακίας ἁπάσης καὶ πονηρίας ἀνάμεστα καὶ χρημάτων σωρὸν ἀναλώσας καὶ φθείρας... εἰσεπήδησεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ληστρικῶς καὶ τυραννικῶς», ***τῇ 20 Ἰουνίου 1638***, ἐξώσας τὸν Λούκαριν. Ἡ τρίτη αὐτοῦ πατριαρχεία διήρκεσεν, ἐν μέσῳ πολλῶν παρανομιῶν καὶ ἀδικιῶν, μέχρι τέλους μηνὸς ***Ἰουνίου ἐπιόντος ἔτους 1639*** [217]), ὅτε διὰ τὰς ἀσχημίας ταύτας καὶ τὰς προσκλαύσεις τῶν ἐνδιαφερομένων «ἡ βασιλεία δικαίως ὀργισθεῖσα αὐτὸν τὸν ἐν κακοῖς περιβόητον ἐκ Βερροίας Κύριλλον ἐξώσατο τοῦ

---

ὁ Κονταρής, σφετεριστὴς τοῦ θρόνου γενόμενος, ὅπως στερεωθῇ ἐχρέωσεν αὐτὸν διὰ 200 χιλ. ταλλήρων, δοθέντων εἰς τρίτους καὶ ὅτι ἐντὸς 15 μηνῶν ἐξεδιώχθη ἐπονειδίστως...». (Legrand ὡς ἀνωτ. σ. 449).

[215]) Vailché σ. 1428. — Echos d'Or. VI σ. 104. — Ἀπὸ 15/27 Μαρτίου 1637 ἔγραφε πρὸς τὸν ***Ροδόλφον*** Schmidt ἐπιγραφόμενος «*ὁ ἐκ τῆς ἐξορίας ἐπανελθὼν ἐλέῳ Θεοῦ καὶ μακροθυμίᾳ ΚΠόλεως πατριάρχης*» καὶ ὑπογραφόμενος «***Κύριλλος ὁ ἐκ Βερροίας***», (Orient. Cgrist. XV. σ. 103, XX. σ. 18. 20).

[216]) Ὁ αἰδ. G. Hofmann ἐδημοσίευσεν ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Βατικανοῦ τήν τε ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Οὐρβανὸν Η′ καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα κείμενα, δι᾽ ὧν διαπιστοῦται ἡ πρόσκλισις καὶ ἡ ἀφοσίωσις αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ διαφαίνεται καὶ ὑπὸ τίνας ὅρους ἐδόθη πρὸς τὸν Κονταρὴν ἡ ἀπὸ μέρους τῆς Ρώμης χρηματικὴ προστασία, ἀπέναντι τῆς ὁποίας ὑπεσχέθη ὁ Κονταρὴς νὰ ὑπογράψῃ ὅπως καὶ ὑπέγραψε σχέδιον ὁμολογίας, λατινιστί, προσυποσημειώσας: «† ***Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐλέῳ Θεοῦ Κύριλλος ὁ ἐκ Βερροίας, ταύτην τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ὀρθὴν εἶναι ὁμολογῶ καὶ οὕτω φρονῶ. Καὶ τῷ μακαριωτάτῳ Ρωμαίῳ ἀρχιερεῖ, τῷ πατρὶ καὶ δεσπότῃ ἐμῷ, τὴν ὑπακοὴν ὑπισχνοῦμαι καὶ ὄμνυμι. Τῷ ͵αχλη′, δεκεμβρίου ιε′, ἰνδικτιῶνος στ′***». (Patriarch Kyrillos Kontaris von Berrŏa, sein anschluss an die Katholische Kirche und sein heldenhafter tod ἐν Orientalia Christ. XX.—*Θεολογία Θ′* (1931) σ. 184.

[217]) Σῴζονται ἔγγραφα ἐκκλησιαστικὰ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἀπολυθέντα ***κατὰ Ἰούνιον 1638*** καὶ ἐφεξῆς καὶ ***κατὰ Ἰούνιον 1639*** (***Σάθα*** ὡς ἀνωτ. σ. 573 574.—***Ν. Συν.*** 325. — ***Κώδ.*** Π. Ἀρχ. Α. 341. 347. 351.—***Ἑλληνικὰ*** Γ′ 53. Orient. Christ. XV. 110).

πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ τέλεον ἀπεδίωξεν », ἡ δὲ Ἐκκλησία ἀπεφάνθη συνοδικῶς εἶναι αὐτὸν « καθῃρημένον καὶ γεγυμνωμένον πάσης ἀρχιερατικῆς καὶ πατριαρχικῆς χάριτος τιμῆς τε καὶ ἀξίας ». Μετὰ φυλάκισιν ἡμερῶν τινων ἐξωρίσθη εἰς Καρθαγένην, ἔνθα εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον ἀποπνιγείς [218]).

---

[218]) Περὶ ***Κυρίλλου Β' τοῦ Κονταρῆ*** ὅρα καὶ τάδε: **Bandurii** 218. 229. — ***Μ. Ἀθηνῶν*** Γ' 447. 449. — ***Κούμας*** Ζ' 446.— ***Μαθάς*** 197. 200. 203. — ***Ὑψηλ.*** 135. 140. 142. — ***Δυοβουν.*** 84. — ***Βυζαντ.*** Β' 533. — ***Γεδεὼν*** 558. 560. 567. — ***Τοῦ αὐτοῦ*** Κανον. διατάξεις Α' 43. — ***Σάθα*** Μεσ. βιβλ. Γ' 439. 442. 444. 570. 571. — **Langlois** σ. 40. — **Vailhé** 1311. 1427. 1428. — ***Ν. Συν.*** 156. 198. 201. 315. 317. 318. 319. 322. 323. 324. — ***Ἐκκλ. Ἀλ.*** Β' 699. Δ' 398. ΙΘ' 36. — ***Μ. Ἡ. Γενν.*** Φωτ. βιβλ. 72. 125. 155. 176.— ***Μαζαράκη*** ὡς ἀνωτ. σ. 220. 230.— ***Π. Ζερλέντου*** ὡς ἀνωτ. σ. 15. 16.— ***Παρνασὸς*** Β' 133. Γ' 1029.— ***Ἑλληνικὰ*** Γ' 52. 53.— ***Περιοδ. Ἑ***λλ. Φ. Συλλ. τόμ. ΙΑ' 26 καὶ ***παράρτ.*** Κ—ΚΒ' τόμ. σ. 102. 104.— ***Μαυρογορδ.*** Α' 174. — ***Ὀρθ.*** Γ' .— *Θεολογία* Δ'.— ***Μ. Ε. Ἐγκυκλ.*** ΙΕ' 487.— **Orient.** Christ. IXX. σ. 208.— Ἐκκλ. ἱστ. ***Φ. Βαφείδου*** Γα' σ. 66.— ***Α. Κεραμέως*** ἀνάλεκτα ἱερ. σταχ. Δ' σ. 7. 14. 18. 19. 20. 225. 246. 471 .— ***Δοσιθέου*** περὶ τῶν ἐν Ἱεσολ. κλπ. σ. 1169.

(Ἀκολουθεῖ).

# ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

## ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΟΥΡΓΟΙ ΕΙΣ ΤΑ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΑ

### Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ κ. Δ. ΜΑΞΙΜΟΣ

Τὴν 6ην λήξαντος μηνὸς Νοεμβρίου καὶ περὶ ὥραν 11.30′ ἐπεσκέφθη τὰ Πατριαρχεῖα ὁ ἐξ Ἀγκύρας ἀφικόμενος Ἐξοχώτατος ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς τῆς Ἑλλάδος κ. Δ. Μάξιμος, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς κυρίας Μαξίμου, τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ Πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος κ. Λ. Μελᾶ μετὰ τῆς κυρίας Μελᾶ, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Α′ Πολιτικοῦ Τμήματος τοῦ Ὑπουργείου κ. Ρ. Ρωσσέτη, τοῦ ἐνταῦθα Γεν. Προξένου κ. Δ. Καψάλη μετὰ τῆς κυρίας Καψάλη, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἰδιαιτέρου Γραφείου τοῦ κ. Ὑπουργοῦ κ. Ι. Πιπινέλλη καὶ τοῦ ἐνταῦθα Προξένου κ. Δ. Λάμπρου.

Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πύλην τοῦ Πατριαρχείου προϋπήντησαν καὶ ἐχαιρέτησαν τὸν Ἐξοχώτατον κ. Ὑπουργὸν καὶ τὴν συνοδείαν αὐτοῦ ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἀρχιμ. Ἀδαμάντιος φέρων ἐπανωκαλύμμαυχον καὶ σταυρόν, οἱ Πατριαρχικοὶ Διάκονοι καὶ ὁ Διερμηνεὺς τῶν Πατριαρχείων κ. Σ. Κωνσταντινίδης. Ἡ ὅλη πομπή, προηγουμένων τῶν Πατριαρχικῶν Κλητήρων, ἀνῆλθε διὰ τῆς αἰθούσης τῆς Παναγίας, ὅπου ἦσαν παρατεταγμένοι οἱ Πατριαρχικοὶ Ἐφημέριοι, εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν Πατριαρχῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Πρωτοσυγκελλεύων Θεοφ. Ἐπίσκοπος Τρῳάδος Εὐστάθιος, φέρων ἐπανωκαλύμμαυχον καὶ ἐγκόλπιον, ἐχαιρέτησε καὶ ὡδήγησε τοὺς ξένους εἰς τὸ ἐπίσημον Πατριαρχικὸν Γραφεῖον, ἔνθα ἀνέμενεν ἡ Α. Θ. Παναγιότης μετὰ τῶν Σεβασ. Ἁγίων Συνοδικῶν. Ἅμα τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ ὁ κ. Ὑπουργὸς ἠσπάσθη μετ' εὐλαβείας τὴν δεξιὰν τῆς Α. Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ συνέστησε τοὺς συνο-

δοὺς αὐτοῦ, ἡ δὲ Α. Θ. Παναγιότης τοὺς Σεβ. Ἁγίους Συνοδικούς. Ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐξέφρασε τὴν χαρὰν αὐτοῦ ὅτι τὸ δεύτερον ἐπισκέπτεται τὸ σεπτὸν καὶ ἱστορικὸν κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας, πάντες δὲ διηρμήνευσαν τὴν συγκίνησιν αὐτῶν καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Μετὰ μακρὰν συνομιλίαν αἱ κυρίαι ἀπεχαιρέτησαν τὴν Α. Θ. Παναγιότητα καὶ ἀπεχώρησαν, ὁ δὲ Ἐξοχώτατος κ. Ὑπουργὸς μετὰ τῆς λοιπῆς συνοδείας αὐτοῦ παρεκάθησεν εἰς ἐπίσημον Πατριαρχικὸν γεῦμα. Εἰς τὸ γεῦμα παρεκάθησαν καὶ οἱ Σεβασμιώτατοι Μητροπολῖται, ὁ Πρωτοσυγγελλεύων καὶ ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Μετὰ τὸ γεῦμα ὁ κ. Ὑπουργὸς καὶ ἡ συνοδεία αὐτοῦ ἐπεσκέφθησαν τὸ Σκευοφυλάκιον, περιῆλθον τὸν Πατριαρχικὸν Οἶκον καὶ τὸν πάνσεπτον Πατριαρχικὸν Ναόν, περὶ τὴν 15.30′ δὲ μ. μ. ἀνεχώρησαν προπεμφθέντες μετὰ τῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν ἔλευσίν των τιμῶν.

Αὐθημερὸν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐν συνοδείᾳ τοῦ Πανοσ. Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ τῆς ἐκ τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων ἀκολουθίας Αὐτῆς, ἀντεπεσκέφθη περὶ ὥραν 18ην τὸν Ἐξοχώτατον κ. Ὑπουργόν, παρ' ᾧ παρέμεινε ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν. Τόσον κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν Αὐτῆς ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐγένετο ἀντικείμενον ἐξαιρετικῶν ἐκδηλώσεων εὐλαβείας καὶ σεβασμοῦ.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ ἐκ τῆς ἡμετέρας πόλεως 8ην τοῦ μηνός, ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπεχαιρέτησεν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου τὴν Α. Ἐξοχότητα, κωλυομένου τοῦ Πρωτοσυγκελλεύοντος, ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

## Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ κ. Γ. ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

Τὴν 14ην τοῦ μηνός, περὶ ὥραν 17.30′ ἐπεσκέφθη τὰ Πατριαρχεῖα, ἐπανερχόμενος ἐξ Ἀγκύρας, ὁ Ἐξοχώτατος Ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας κ. Γ. Πεσματζόγλου, συνοδευόμενος παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου κ. Κ. Θεοδωροπούλου καὶ τοῦ Τμηματάρχου κ. Χατζηβασιλείου, ὡς καὶ τοῦ ἐνταῦθα Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος κ. Δ. Καψάλη.

Ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐγένετο δεκτὸς μετὰ πάσης τῆς ὑπὸ τῆς σχετικῆς τάξεως προβλεπομένης ὡς ἀνωτέρω τιμῆς. Ἀσπασθεὶς δὲ μετ' εὐλαβείας τὴν σεπτὴν δεξιὰν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἐξέφρασε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ χαρὰν καὶ συγκίνησιν διότι ἀξιοῦται τὸ δεύτερον ἤδη νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ νὰ ὑποβάλῃ τὰ σέβη αὐτοῦ τῷ Παναγιωτάτῳ Προκαθημένῳ Αὐτῆς, ἐπεκαλέσθη δὲ τὰς εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἡρμήνευσε τῷ κ. Ὑπουργῷ τὴν βαθεῖαν χαρὰν καὶ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ἐπαναβλεπούσης τὴν Α. Ἐξοχότητα καὶ ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ τὴν ἁγίαν Αὐτῆς εὐχὴν καὶ εὐλογίαν

Μετὰ μακρὰν παραμονὴν ὁ κ. Ὑπουργὸς ἀποχαιρετήσας τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ἀνεχώρησεν ἐκ τῶν Πατριαρχείων, προπεμφθεὶς μετὰ τῶν αὐτῷ τιμῶν, παρεκάλεσε δέ, ἀναχωρῶν, νὰ μὴ ὑποβληθῇ ἡ Α. Θ. Παναγιότης εἰς τὸν κόπον ἀντεπισκέψεως, τὴν ὁποίαν, ὡς εἶπεν, ἐθεώρει ὡς γενομένην.

Κατὰ τὴν ἐκ τῆς ἡμετέρας πόλεως ἀναχώρησιν τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τὴν ἐπομένην τῆς ὡς ἄνω ἐπισκέψεως, ἐκ προσώπου τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἀπεχαιρέτησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀτμοπλοίου ὁ Πρωτοσυγκελλεύων Θεοφ. Ἐπίσκοπος Τρῳάδος Εὐστάθιος.

## ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ

Τῇ 30 λήξαντος μηνός, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου καὶ Θεμελιωτοῦ τῆς Ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἐτελέσθη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ἡ νενομισμένη Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ λειτουργία, ἐν μέσῳ ἐκτάκτου συρροῆς εὐσεβοῦς λαοῦ.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος Κορωναῖος, Καθηγητὴς τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς.

## ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΝ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΩι

Τῇ 21ῃ λήξαντος μηνός, πανηγυρίζοντος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου ἐν Σταυροδρομίῳ, ἐτελέσθη ἐν αὐτῷ ἡ νενομισμένη Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ λειτουργία. Ὁ Ἱερὸς ναὸς ἦτο ἀσφυκτικῶς πεπληρωμένος ἐκ τοῦ συρρεύσαντος λαοῦ τῆς εὐσεβοῦς πρώτης Κοινότητος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, παρέστη δὲ τὸ ἄνθος τῆς ἐνταῦθα ὁμογενείας.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, προσελθοῦσαν μετὰ τῆς σεβασμίας Ἱεραρχίας, ἵνα ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐπευλογήσῃ τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας τῆς μεγάλης Κοινότητος, ὑπεδέχθησαν πάντες μετ' ἐκδηλώσεων ἐξαιρετικῆς εὐλαβείας, σεβασμοῦ καὶ στοργῆς πρὸς τὸ σεπτὸν Πρόσωπον Αὐτῆς, ἡ χαρὰ δὲ τῆς Κοινότητος ἁπαξαπάσης ἐτονίσθη ζωηρῶς ἐν τῇ προσαγορεύσει τοῦ Ἀρχιερατικῶς Προϊσταμενεύοντος αὐτῆς Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Εἰρηνουπόλεως Κωνσταντίνου, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν δεξίωσιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐν τῷ Ἐπιτροπικῷ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ.

Τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξεν ὁ Μέγας Ἱεροκῆρυξ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ Φιλόθεος.

## ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΑΙ ΧΟΡΟΣΤΑΣΙΑΙ

— Ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ἡ Α.Θ. Παναγιότης, κατὰ τὴν τάξιν ἐχοροστάτησεν ἐν τῷ Παραθρονίῳ, τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου τοποθετημένης ἐν τῷ Θρόνῳ.

— Ὁμοίως κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἡ Α. Θ. Παναγιότης ἐχοροστάτησεν ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς Ἁγίου Δημητρίου Κοινότητος Ταταούλων, καὶ Παμμεγίστων Ταξιαρχῶν Μ. Ῥεύματος.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς ὡς ἄνω χοροστασίας τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξεν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ὁ Μ. Ἱεροκῆρυξ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ Φιλόθεος.

## ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ

Τοῦ τέως ἀρχιδιακόνου τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Χαλκηδόνος Βασιλείου Καρδαμένη ἀπολυθέντος κανονικῶς ἐκ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως καὶ ἀναλαβόντος ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Ἱ. Μητροπόλει Σερρῶν, ἀρχιδιάκονος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Χαλκηδόνος διωρίσθη ὁ ἄχρι τοῦδε ἱεροκῆρυξ τῆς Ἐπαρχίας διάκονος Μελίτων Χατζῆς, διατηρῶν καὶ ὑπὸ τὴν νέαν θέσιν αὐτοῦ τὰ καθήκοντα ἱεροκήρυκος.

## ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΔΕΡΚΩΝ

Αἰτήσει τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Δέρκων Ἰωακείμ, ἐνεκρίθη ἡ εἰς διάκονον χειροτονία τοῦ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους, τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Δημητρίου Κουκούζη, προσληφθέντος εἰς τὴν θέσιν ἀρχιδιακόνου καὶ ἱεροκήρυκος τῆς Ἐπαρχίας.

Ἡ χειροτονία τοῦ εἰρημένου ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων, τῇ 25 λήξαντος μηνός, ἐν τῷ Ἱερῷ Μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐν Θεραπείοις. Ὁ χειροτονηθείς, τυγχάνων πνευματικὸν ἀνάστημα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἴμβρου καὶ Τενέδου Ἰακώβου, ὠνομάσθη, ἐπὶ τῇ εἰσάδῳ αὐτοῦ ἰς τὸ κληρικὸν στάδιον, Ἰάκωβος.
ε

## ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΠΡΙΓΚΗΠΟΝΗΣΩΝ

Ἐπὶ τῇ βάσει σχετικοῦ γράμματος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Πριγκηπονήσων Θωμᾶ, ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἡ εἰς διάκονον χειροτονια τοῦ ἐκ τῶν ἀποφοιτων τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης ὁμοίως τοῦ λήξαντος σχολικοῦ ἔτους Μιχαὴλ Ἀγγελίδου, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Ἱερῶν Ναῶν Πριγκήπου.

Ἡ χειροτονία τοῦ ὑποψηφίου ἐγένετο ὑπὸ τῆς Α. Σεβασμιότητος, τῇ 30 λήξαντος μηνός, ἐν τῷ Ἱ. Μητροπολιτικῷ Ναῷ Πριγκήπου.

## ΔΙΟΡΙΣΜΟΣ

Διωρίσθη διάκονος καὶ ἱεροκῆρυξ ἐν τῷ ἱερῷ Ναῷ τῆς Εὐαγγελιστρίας Προπόδων Ταταούλων ὁ ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ λήξαντος ἔτους διάκονος Τιμόθεος Παζαρίδης.

## ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

Τῇ 25ῃ λήξαντος μηνὸς ἐτελέσθη, συνοδικῇ ἀποφάσει, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ ὑπὸ τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος Μαξίμου, Θεοδωρουπόλεως Λεοντίου καὶ Λαοδικείας Δωροθέου ἐπιμνημόσυνος λειτουργία ὑπὲρ τῶν ἀειμνήστων Μητροπολιτῶν τοῦ Θρόνου, Καισαρείας Καλλινίκου, Σηλυβρίας Εὐγενίου, Ἀλεξανδρουπόλεως Γερβασίου καὶ Γρεβενῶν Νικολάου.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης κατά τε τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὴν ἐπιμνημόσυνον ἀκολουθίαν παρίστατο ἐκκλησιαζομένη ἐν τῷ Ἱερῷ Βήματι, ἀντεπροσωπεύθη δὲ κατὰ τὸ μνημόσυνον ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. Μεγάλου Ἀρχιδιακόνου Γρηγορίου.

## ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΙ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Διὰ τῆς ἐνταῦθα οἰκείας Πρεσβείας διεβιβάσθησαν τῇ Ἐκκλησίᾳ αἱ εὐχαριστίαι τῆς Ἐντίμου Γαλλικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῖς ἐκφρασθεῖσιν αὐτῇ συλλυπητηρίοις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὸν δολοφονηθέντα Γάλλον Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν αείμνηστον Λ. Μπαρτοῦ.

## ΘΕΙΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

— Ἐπὶ τῇ ἀρξαμένῃ νηστείᾳ τῶν Χριστουγέννων ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξε τῇ 25ῃ λήξαντος μηνὸς ὁ Μ. Ἱεροκήρυξ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ.

— Ἐν τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς Ναοῖς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τὸν θεῖον λόγον ἐκήρυξαν οἱ ὁρισθέντες Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι καὶ οἱ θεολόγοι ἀρχιμανδρῖται καὶ διάκονοι τῶν ἐνοριῶν.

## ΟΝΟΜΑΤΙΚΑΙ ΕΟΡΤΑΙ

— Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ὀνοματικῆς ἑορτῆς τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου ἀντηλλάγησαν μεταξὺ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος καὶ τῆς Α. Μακαριότητος τὰ κάτωθι τηλεγραφήματα :

***Ἀρχιεπίσκοπον Χρυσόστομον***

***Ἀθήνας***

Προσαγορεύοντες συγχαρητηρίως Ὑμετέραν φίλην Μακαριότητα ἐπὶ ἑορτῇ ὀνόματος ἐπευχόμεθα ἀδελφικῶς ἐγκαρδίως κράτιστα.

13/11/934

***Πατριάρχης Φώτιος.***

***Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Φώτιον***

***Φανάριον***

Ἀδελφικῶς εὐχαριστῶν προσαγορεύω ἐγκαρδίως σεπτὸν Προκαθήμενον Μεγάλης Ἐκκλησίας.

15/11/934

***Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος.***

— Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἦγε τὰ ὀνοματήρια αὐτοῦ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως Γεννάδιος. Τὴν Α. Σεβασμιότητα ἐπεσκέφθη καὶ συνεχάρη αὐτοπροσώπως ἡ Α. Θ. Παναγιότης.

— Εἰς τοὺς ὁμοίως κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἑορτάσαντας τὰ ὀνοματήρια αὐτῶν Σεβ. Μητροπολίτας Θεσσαλονίκης Γεννάδιον, Τυρολόης Χρυσόστομον, Φιλίππων

καὶ Νεαπόλεως Χρυσόστομον καί πρώην Φλωρίνης Χρυσόστομον διεβιβάσθησαν διὰ γραμμάτων τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος.

— Τὸν ὁμοίως κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἑορτάσαντα τὴν ἑορτὴν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπον Χαριουπόλεως Γεννάδιον, Ἀρχειοφύλακα τοῦ Πατριαρχείου, ἐπεσκέφθη καὶ συνεχάρη ἐξ ὀνόματος τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος Γρηγόριος.

## ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ ΑΔΕΙΑΙ

Ἐπὶ τῇ βάσει σχετικοῦ γράμματος τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Χρυσοστόμου, ἐνεκρίθη ἡ εἰς Ἅγιον Ὄρος μετάβασις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θήρας Ἀνθίμου.

## ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΟΝ ΑΓΙΑΣΜΑ ΒΕΦΑ

Ἀνασυσταθείσης τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἱεροῦ Σταυροπηγιακοῦ Ἁγιάσματος Βεφᾶ, ὑπὸ τὴν προεδρείαν καὶ αὖθις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων Πολυκάρπου, διωρίσθησαν μέλη αὐτῆς οἱ κ. κ. Ἰ. Λαμπρόπουλος, Π. Νενόπουλος, Ν. Καραμβέρης, Χ. Π. Ἀβραμίδης, Ἐλ. Περιπατόπουλος, Α. Βασιλειάδης, Δ. Πούλης, Δ. Δούκας, καὶ Ἀντ. Οὐρούτσογλους.

## ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΓΙΒΡΑΛΤΑΡ

Ἀφικόμενος ἐνταῦθα πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ ὁ Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος Γιβραλτὰρ Harold Buxton, ἐπεσκέφθη τὴν 12ην τοῦ παρόντος μηνὸς, ἐν συνοδείᾳ τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως αὐτοῦ ἱερέως Ford, τὴν Α. Θ. Παναγιότητα. Ἡ Α. Θεοφιλία ἐπὶ μακρὸν παρέμεινε καὶ συνωμίλησε μετὰ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος. Κατὰ τὴν συνομιλίαν ἐξεδήλωσε πολλὴν ἀγάπην καὶ βαθὺ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἡ Α. Θεοφιλία, τὴν ἐπομένην ἐπεσκέφθη τὴν Ἱερὰν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν.

## ΜΙΚΤΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τῇ 14ῃ λήξαντος μηνός, προκειμένου ἵνα ἀναχωρήσῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἐπεσκέφθη, ἵνα ἀποχαιρετίσῃ τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, ὁ τέως Πρόεδρος τῆς διαλυθείσης Μικτῆς Ἐπιτροπῆς Dr Holger Andersen, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ τοῦ τέως Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἀντιπροσωπείας ἐν τῇ αὐτῇ Ἐπιτροπῇ κ. Ἀρ. Φωκᾶ. Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ηὐχήθη τῷ τέως Προέδρῳ τῆς Μ. Ἐπιτροπῆς αἰσίαν ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ Δανίαν.

## ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΒΛΑΤΑΔΩΝ

Ἐλθὼν ἐνταῦθα καὶ παραμείνας ἐπὶ μῆνα δι' ὑποθέσεις τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῶν Βλατάδων ὁ Πανοσιολογιώ-

τατος Ἡγούμενος αὐτῆς Ἰωακεὶμ Ἰβηρίτης, ἀνεχώρησεν ἐπιστρέφων εἰς τὴν Ἱερὰν αὐτοῦ Μονὴν τῇ 24 λήξαντος μηνός.

Ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει αὐτοῦ τὰς εὐχὰς τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διεβίβασεν ὁ Πανοσιολ. Δευτερεύων Μάξιμος.

## ΣΙΝΑΪΤΙΚΟΝ ΜΕΤΟΧΙΟΝ

Ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς Ἁγίας μεγαλομάρτυρος Αἰκατερίνης, πολιούχου Σινᾶ, ἑορτάζοντος τοῦ ἐνταῦθα Σιναϊτικοῦ Μετοχίου, ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ τελεσθείσῃ πανηγυρικῇ λειτουργίᾳ παρέστη ἀπὸ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ διεβίβασε τὰς εὐχὰς Αὐτῆς ὁ Πανοσιολ. Μέγας Αρχιδιάκονος Γρηγόριος.

## ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΙΛΑΡΙΩΝ ΒΑΣΔΕΚΑΣ

Μετ᾽ εὐχαριστήσεως πολλῆς ἡ «Ὀρθοδοξία» ἀναγράφει ὅτι ὁ συστάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διορισθεὶς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Δογματικῆς Θεολογίας ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βαρσοβίας, διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας καὶ ἀπόφοιτος τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμ. Ἱλαρίων Βασδέκας, ὁ μετέπειτα ἀναλαβὼν καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Χριστιανικῆς Φιλοσοφίας ἐν τῇ αὐτῇ Πανεπιστημιακῇ Σχολῇ, ἀπὸ τοῦ ἀρξαμένου σχολικοῦ ἔτους διωρίσθη καὶ ἀνέλαβε καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κρατικοῦ Οἰκοτροφείου διὰ τοὺς φοιτητὰς τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας ἐν Βαρσοβίᾳ.

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμ. Ἱλαρίων Βασδέκας, λιπαρᾶς τυχὼν μορφώσεως, ἀκρὰν δὲ καὶ πολυειδῆ κεκτημένος πεῖραν κατόπιν τῆς πολυετοῦς καὶ δοκίμου ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ διακονίας, νέαν ἔδωκε ζωὴν ἐν τοῖς ἀφορῶσιν εἰς τὰ τοῦ εἰρημένου Οἰκοτροφείου, δικαίως ἐπὶ τούτῳ ἐπισπασάμενος τὴν εὐαρέσκειαν καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ τε Μακαριωτάτου Μητροπολίτου Βαρσοβίας καὶ πάσης Πολωνίας κ. Διονυσίου καὶ τῶν ἄλλων ἁρμοδίων παραγόντων.